

De Kunst van het quilten

AUTEUR: Annelies Ghyselen

Quils maken is een hobby die mensen wereldwijd verbindt. De eeuwenoude traditie van patchwork en quilten heeft diepe wortels met veel vertakkingen waarvan men sporen terugvindt in veel culturen.

Oude quilts zijn zeldzame erfstukken met een cultuurhistorische waarde. Ze geven ons een beeld van het politieke, sociale, economische en culturele leven uit vroegere tijden. Door hun kleurenharmonieën en hun vakkundigheid blijken ze het creatieve expressiemiddel bij uitstek te zijn geweest voor generaties vrouwen die ons zijn voorgedaan. Quilts zijn een weerspiegeling van geschiedenissen van families en vertellen een persoonlijk verhaal over de levensvisie, dromen, wensen, herinneringen en angsten van de vrouwen die ze vervaardigden. In elke quilt ligt een stukje ziel.

Zoals eeuwen geleden gebeurt het quilten nog steeds in een sfeer van vriendschap, creativiteit en liefde voor schoonheid, trouw aan de tradities van vele anonieme Europese en vooral Amerikaanse vrouwen die de technieken van generatie op generatie doorgegeven hebben.

Quilters vinden dat stof het materiaal is waarmee ze hun gevoelens en ideeën het best kunnen weergeven en zich creatief kunnen uitdrukken.

Het woord quilt is afkomstig van het Latijnse “culcita” en betekent gevulde zak of matras.

Een quilt bestaat uit drie lagen:

De **bovenkant** (ook *top* genoemd) wordt samengesteld uit ofwel patchwork, ofwel appliqué, of een combinatie van beide technieken of kan ook effen stof zijn.

Patchwork: veel kleine stukjes stof worden volgens een bepaald patroon aan elkaar genaaid (met de hand) of gestikt (met de naaimachine).

Eerst wordt een tekening gemaakt, daarna worden stukjes stof gesneden die aan elkaar worden gezet.

Appliqué: de stukjes stof worden op elkaar en/of op een ondergrond genaaid of gestikt, ook volgens een bepaald patroon.

Soms hebben we een effen top (*whole-cloth quilt*) die dan enkel door het quiltwerk versierd wordt.

Een **tussenlaag** is bedoeld om reliëf te geven en kan katoen zijn, synthetisch materiaal, wol of zijde of een combinatie van materialen.

De **achterkant** is meestal een stuk effen katoen, maar kan ook samengesteld zijn uit verschillende stukken stof.

Deze drie lagen worden eerst op elkaar gespeld, daarna gedriegd en dan “gequilt”. Quilten wil dus zeggen: de drie lagen aan elkaar vastnaaien (met de hand) met kleine, regelmatige quiltsteekjes. Dit gebeurt volgens een bepaald patroon, eerst op de quilt getekend of rond de stukjes stof “gequilt”. Op een effen bovenkant valt het quiltwerk natuurlijk

het meest op! Als de machine gebruikt wordt, gebeurt dit meestal met siergarens die kunnen verlopen van kleur omdat je de machinale steken beter ziet dan die met de hand. Handquiltten en machinaal quilten kunnen eveneens gecombineerd worden in dezelfde quilt.

HISTORIEK

Quilten is ouder dan het geschreven woord.

De eerste sporen van een quilt vinden we op een uitgesneden ivoren figuur van een farao uit de Eerste Egyptische Dynastie (± 3000 v.Chr.). Het beeld maakt deel uit van de collectie van het “British Museum” in Londen en stelt een koning voor met een soort gequilde mantel of kleed met een ruitvormig patroon, wat kenmerkend is voor quiltwerk.

We veronderstellen dat de oudst bewaard gebleven quilt gemaakt werd tussen de 1ste eeuw v.C. en de 2de eeuw na C. Het is een gequilt tapijt dat in Mongolië ontdekt werd in 1924, op de vloer van een graf. Deze quilt getuigt van fijn, kunstzinnig naaiwerk.

In de Bijbel wordt patchwork vermeld in de “veelkleurige mantel van Jozef”.

De oudste stukjes patchwork vond men terug in de graven van de duizend Boeddha's in India, langs een duizend jaar oude zijderoute van China naar Midden-Azië.

Van de 11de tot de 13de eeuw werden quilts gebruikt als beschermende kledij onder of boven het harnas en als hoofddekseel. Ze waren samengesteld uit twee lagen sterk linnen of zeildoek die van vulling voorzien werd. Door het intensieve quiltwerk boden ze bescherming tegen de wapens.

De kruisvaarders maakten gebruik van de appliquétechniek om heraldische motieven te naaien op banieren en vlaggen.

We veronderstellen dat de techniek van het patchwork en quilten, die zijn oorsprong vond in het Midden en Verre Oosten, met de kruisvaarders naar het Westen meegebracht werd.

Bronnen vermelden dat op het einde van de 13de eeuw reeds bedquilts bekend waren.

De oudst bewaarde bedquilt is de Siciliaanse quilt gemaakt op het einde van de 14de eeuw. Hij is vervaardigd uit linnen, gevuld met wol en gequilt met bruin en wit garen. De quilt is opgebouwd uit blokken met afbeeldingen uit de legende van Tristan en getuigt van perfect vakmanschap wat reeds op een quilttraditie zou kunnen wijzen. Een deel van de quilt is in het Victoria & Albert Museum in Londen bewaard en de twee andere delen in Italië: één in het Bargello Museum in Firenze en het andere is in privé bezit.

Langzamerhand drong de quilttechniek door in het dagelijkse bestaan. Quilts waren een vorm van verheven, vrouwelijke volkskunst en een soort statussymbool.

Links: Siciliaanse quilt, 14de eeuw, te bezichtigen in het Victoria & Albert Museum in Londen. Copyright Victoria & Albert Museum, Londen

Textiel is fragiel en quilts zijn vergankelijk. Er zijn weinig oude quilts - daterend van vóór de 18de eeuw - bewaard gebleven en beschreven.

QUILTS IN EUROPA

Zowel in Centraal Europa als in het Hoge Noorden, het Oosten en het Zuiden van Europa is een quilttraditie bekend met eigen technieken en patronen.

Het quilten heeft diepe wortels in **Engeland, Wales, Schotland en Ierland**.

De vroegste vermeldingen van quilts in Noord Europa dateren van de 15^e eeuw en verwijzen naar de streek van Durham.

Tot bij de aanvang van de 17de eeuw gebruikte men uitsluitend stoffen van eigen bodem: linnen en wol. Dank zij de Oost-Indische Compagnie werd vanaf ongeveer 1600 katoen - vooral chintz (bedrukte katoenen stof met een dun laagje was overtrokken) - ingevoerd. "Les Indiennes" kwamen via Marseille en de Lage Landen op de Britse markt.

De oudste Engelse quilts, vervaardigd rond 1708, zijn een set dekens in Levens Hall, in het noordwesten van Engeland. De quilttop bestaat uit patchwork en appliqué: achthoekige en kruisvormige stukjes uit Indische chintz in roodblauwe tinten. Het quiltmotief, een 'all-over' ruitvormig patroon, werd met rood garen gequilt. De kwaliteit van het naaiwerk en het ontwerp getuigen van een technische professionaliteit, zodat we veronderstellen dat het niet de eerste quilts van dit type waren.

De geschiedenis van het quilten op de Britse Eilanden is altijd verbonden geweest met de sociale verschillen. Bij de lagere sociale klassen primeerde het gebruiksnut van de quilts die vooral van goedkopere stoffen en stofresten gemaakt werden, de hogere klassen veroorloofden zich de luxe om vooral het artistieke aspect naar waarde te schatten.

De populariteit van het quilten bereikte zijn hoogtepunt in de 17de en 18de eeuw.

Oorspronkelijk bestond de top van een quilt uit een volledige laag stof ('whole-cloth quilts'), zodat het mooie quiltwerk goed tot zijn recht kwam. Sinds het einde van de 18de eeuw wordt patchwork gebruikt in quilts.

Typisch waren de rondreizende, professionele tekenaars en ontwerpers van quiltpatronen. Het was voornamelijk een mannenberoep bekend in Northumberland.

In **Centraal Europa** wijzigden de gebiedsgrenzen zo vaak dat er over de geschiedenis van de quilt weinig bekend is. Bij een nauwkeurige analyse van de applicatiemotieven die we in 'Baltimore quilts' aantreffen, blijken ze te zijn afgeleid van planten en bloemen die vooral in Midden-Europa groeiden. Rood en groen zijn specifieke kleuren die sinds mensenheugenis in Centraal Europa de boventoon voeren. We vinden ze terug in hun folklore, kleding en vlaggen. Veel quilttechnieken en patronen dragen na-

men die van het Duits afgeleid zijn, zoals 'Dresden Plate'.

De **landen rond de Middellandse Zee** onderscheidden zich door het gebruik van bepaalde types van stoffen en kleuren.

De Provence was van oudsher een smeltkroes van culturen en een aantrekkingspool voor handelaars en ambachtslui. Kruisvaarders- en pelgrimsroutes liepen er dwars doorheen.

Het quilten kwam uit het Oosten via de haven van Marseille naar de Provence en kreeg er een eigen identiteit.

Typisch voor de Zuiderse gebieden zijn 'Trapunto' of 'Italian quilting', afkomstig uit ateliers in Sicilië en Napels, en de 'Boutis techniek'. Deze quilts hebben een effen bovenlaag en de patronen worden gevormd door het materiaal en niet door de kleur. Door de extra vulling verkrijgen ze reliëf.

In het begin van de 17de eeuw werden 'Les Indiennes' ingevoerd. Het was voor de Fransen verboden om deze stof te verhandelen en te verwerken. Al vrij vlug werden ze in de Provence nageemaakt. Op het einde van de 17de eeuw waren in Marseille alleen 40.000 professionele quilters. Veel van hun quilts werden naar Londen, Parijs en Madrid uitgevoerd.

Tegen het einde van de 18de eeuw gebruikten de Franse vrouwen vaak 'Toile de Jouy'. Deze precieuzere stof werd vervaardigd in de ateliers van Christophe Philippe Oberkampf in Jouy-en-Josas. De rurale en romantische tafereelen werden met kleurhoudende, natuurlijke verfstoffen aangebracht.

De natuur in de Provence was een bron van inspiratie. Florale motieven, bloemenmanden en de hoorn des overvloeds waren populaire motieven in de 19de eeuw.

In de **Scandinavische landen en in Nederland** werden eveneens quilts gemaakt terwijl men in Vlaanderen geen quilttraditie kent en de vraag waarom hierbij zelfs door specialisten niet beantwoord kan worden.

QUILTS IN AMERIKA

De pionierstijd (1620 – 1750)

De kolonisten brachten een rijke traditie aan handwerk en quilten mee uit Europa. Quilts werden reeds vermeld op het einde van de 17de eeuw.

De levensomstandigheden maakten het quilten tot een noodzaak. Stukjes stof en gespaarde restjes werden aan elkaar genaaid of op een bestaande versleten top geappliqueerd om een deel van een deken te vervangen of om een nieuwe te maken. We veronderstellen dat de quilts uit de pionierstijd louter gebruiksvoorwerpen waren zonder decoratieve functie.

Geen enkele quilt uit de 17de eeuw is bewaard. De overlevering is er één van mond tot mond wat voor

de vroege textielgeschiedenis van Amerika kenmerkend is.

Om een idee te hebben over het visueel aspect van de vroegste quilts moeten we verwijzen naar de stoffen die gebruikt werden voor de kleding en het huishoudlinnen. In de periode van 1620 tot 1680 waren de kolonisten in New England eenvoudig gekleed in een strenge stijl, naar het voorbeeld van de Puriteinen in Engeland. Deze stoffen vinden we terug in hun quilts. Een quilt uit dezelfde periode, in het Zuiden vervaardigd, was fijner genaaid en samengesteld uit elegante en nieuwe modestoffen ingevoerd uit Engeland. De pioniers in Virginia en The Carolina's, zowel Noord- als Zuid-Carolina, waren rijke Engelsen die vrij vlug grote plantages opbouwden, onafhankelijke staten stichtten en nauwe banden onderhielden met het moederland. De oudst bewaard gebleven Amerikaanse patchwork-quilt is de 'Saltonstall quilt' uit Massachusetts en zou dateren van rond 1704.

Een veelgebruikte techniek bestond erin het patroon eerst uit krantenpapier of brieven te knippen. De stof werd er dan op gedriegd en vervolgens werden de stukken aan elkaar genaaid. Het papier bleef meestal in de quilt als tussenlaag en bood extra bescherming tegen de koude. In de 'Saltonstall quilt' vond men stukjes van een Harvard College catalogus van 1701.

De pré-industriële periode (1750 – 1825)

In het midden van de 18de eeuw hadden de kolonies een zekere stabiliteit en welvaart bereikt. In de kusthavens waren goederen te verkrijgen afkomstig uit alle werelddelen. De handel tussen de verschillende gebieden bloeide, het wegennet verbeterde en breidde voortdurend uit. De vrouwen waren niet langer aangewezen op stofrestjes. De grote hoeveelheid inlandse en ingevoerde stoffen bood de quiltster nieuwe expressieve mogelijkheden. Fel begeerd was de Indische chintz, weelderig bedrukt met exotische vogels en bloemenranken. In de 17de en 18de eeuw waren bedden belangrijke meubelstukken in de slaap- of woonkamer. Een decoratieve bedquilt was in veel gezinnen de focus op creativiteit en was een getuige van de sociale status van de eigenaar. 'Médaillon quilts' zijn typisch voor deze periode. Het motief van de stof werd gebruikt voor het centrale middenpaneel, vaak aangevuld met bijpassende boorden.

Een populaire stijl was de 'broderie perse': motieven van bloemen, vogels, vlinders, bomen werden uit de bedrukte chintz geknipt en met borduursteken op een ondergrondstof geappliqueerd. 'Whole-cloth quilts' uit effen witte stof in de 'Trapunto' of 'Boutis techniek' bereikten een hoogtepunt rond 1790. Klassieke quiltpatronen zoals de levensboom en de ananas en het extra reliëf verkregen door de vulling vormden het versieringselement. Sinds de arend tot embleem van de Verenigde Sta-

ten verkozen werd in 1782, is het een geliefkoosd quilt- en borduurmotief.

Vanaf 1825 worden typisch Amerikaanse patchwork-quilts met een herhaling van blokpatronen gemaakt.

Op het einde van de 18de eeuw vervaardigde men in Amerika textiel waarmee men met de Europese kon concurreren. De bekende Hewson's bedrukte stoffen waren van hoogwaardige kwaliteit.

De weinig bewaard gebleven quilts uit de pré-industriële periode zijn vervaardigd uit prachtige stoffen en hebben een decoratieve waarde. Ze getuigen van een voortreffelijke vakkennis, werden weinig gebruikt en zijn goed onderhouden. Ze werden zorgvuldig van generatie op generatie doorgegeven. Een groot aantal quilts daterend van het einde van de 18de eeuw geven geen warmte omdat ze een minimum aan vulling bevatten. Ze werden dus niet vervaardigd uit noodzaak, maar door een geprivilegerde groep vrouwen.

De periode van de huisnijverheid (1825 – 1850)

In het tweede kwartaal van de 19de eeuw hoorden vrouwen thuis aan de haard en vulden hun dagen met activiteiten die hen traditioneel toebedeeld waren zoals handwerk. Quilten bloeide in het Amerika van de 19^e eeuw. Het was een periode die getuigde van een enorme creativiteit bij het ontwerpen van de quilttops. Quiltsters schenen met elkaar te wedijveren om het meest schitterende geometrische patroon. In 1825 was de Empirestijl die uit Frankrijk overgewaaid kwam, erg in trek en van 1830 tot 1880 waren Victoriaanse invloeden merkbaar.

Quiltsters waren onbepakt in hun kleurgebruik, ze drukten zich spontaan uit met veel overgave en ongeremde energie. Amerikaanse manufacturen in Pennsylvania en New England produceerden miljoenen meters stof terwijl de invoer uit Frankrijk, Engeland en Nederland bleef voortduren.

Vernieuwingen en bijzondere types van quilts kwamen tot stand: de 'Album Quilt', samengesteld uit vierkanten met voorstellingen van mensen en dieren en scènes uit het dorpsleven. De 'Baltimore Album Quilts' zijn hiervan de meest bekende voorbeelden.

Eén van de voornaamste redenen waarom quiltsters het ambacht eeuwenlang zijn blijven beoefenen, was ongetwijfeld het sociale aspect dat eraan verbonden was.

De Quilting Bee was veruit één van de meest populaire sociale activiteiten. In geïsoleerde gebieden was de Quilting Bee de enige gelegenheid om met eensgezinde vrouwen contact te hebben. Op die bijeenkomsten van quilters hadden ze de kans om nieuwtjes, recepten en lapjes bedrukte katoen uit te wisselen. Patronen van patchwork- en appliquéblokken gingen eveneens van hand tot hand en later van generatie op generatie.

Zonder rekening te houden met de quilts die ze voor zichzelf maakte kon een huisvrouw op één win-

ter 25 à 30 Quilting Bees bijwonen. Op die manier brachten de quiltsters een grote variëteit in kleuren en ontwerpen in hun quilttops.

In één top werden soms ongelooflijk veel verschillende materialen en stukjes teruggevonden. Er wordt vermeld dat sommige quilts tot 60.000 stukjes bevatten die soms erg klein waren :

¼ inch x ¾ inch (wat neerkomt op 6 mm x 18 mm).

's Avonds waren er meestal één of meer quilts af . Dan was het tijd om te genieten van een avondmaal. Na het avondeten kon de gastvrouw het sein geven om te starten met gezelschapsspelen of een danspartij.

Mannen en vrouwen sloten aan voor de 'Square Dance'. De namen van veel quiltpatronen waren geïnspireerd op het leven van iedere dag en de activiteiten van de mensen die ze ontwierpen, dus ook op deze vorm van ontspanning: 'Swing in the Center', 'Swing your Partner', 'Hands All Around'.

Creativiteit werd vooral gebotvied bij het ontwerpen en maken van patchwork-quilts met oogverblindende geometrische patronen. Gedurende de 19de eeuw kreeg het quiltmaken, samen met andere vormen van kunst- en huisnijverheid, een nieuwe stimulans op de grote driedaagse 'County Fairs' die jaarlijks over heel het land plaatsvonden. Vrouwen wedijverden onder elkaar om het beste van hun kunde tentoon te spreiden: een quilt met een origineel patroon, met uitstraling, een schitterend ontwerp en geslaagde compositie.

Op deze kermissen wisselden de vrouwen van ideeën over quilttechnieken en verkochten patronen aan dure prijzen.

In de jaren 1800 verspreidden de pioniers zich over het land en namen hun quilts met zich mee.

In 1820 vond de eerste grote emigratie plaats, namelijk de overtocht van de Appalaches naar Ohio, Missouri en Mississippi.

Rond 1825 werd de barrière, gevormd door de Rocky Mountains, overschreden en de verhuis naar het Westen kwam volop op gang.

Tussen 1820 en 1850 kende de Amerikaanse economie een bloeiperiode, die het stoomtijdperk genoemd werd. Het Erie kanaal werd voltooid en de eerste stoomboten op de Mississippi zorgden voor een verbinding tussen de havensteden St. Louis en New Orleans.

In 1828 werd de eerste spoorweglijn – de Baltimore- en Ohiolijn – opengesteld.

De 3000 kilometerlange reis naar de nieuwe staten duurde zes maanden. De quilts die tijdens de reis gemaakt werden of als geschenk werden meegegeven bij het afscheid van familie en vrienden, werden voor allerlei doeleinden gebruikt: om de wanden van de koetsen en de hutten te bekleden en om doden in te begraven.

De periode van de grote vernieuwingen (1850 – 1875)

In 1861 brak de burgeroorlog uit en de emigratie naar het Westen kende een hoogtepunt.

Vrouwen uit het Noorden waren gewoon om te naaien voor een goed doel en stuurden quilts naar de oorlogsgebieden. Aanvankelijk werden hier voor familiestukken gebruikt. Vrij vlug werden speciale "comforters" (kleine geknoopte quilts met dikke laag vulling) gemaakt voor de militaire bedden. Naar schatting werden tegen het einde van de oorlog meer dan 250.000 quilts gemaakt voor de soldaten.

Vrouwen uit de Zuidelijke staten hadden geen traditie om voor een goed doel te werken en deden hiervoor beroep op slaven. Aangezien de invoer van stoffen er beperkt was, gebruikten ze handgeweven stoffen. Ze scheurden matrassen en tapijten in repen om dekens te maken voor de militairen. Het spreekt voor zich dat weinig van deze quilts de strijd overleefd hebben. Veel soldaten werden in hun quilt begraven.

Na jaren van verhuizingen en oorlog kwam het sociale leven weer op gang en de vrouwen konden opnieuw genieten van de Quilting Bees.

De ontwikkeling van de eerste naaimachine in 1846 door Elias Howe Jr. en het op de markt brengen van naaimachines voor huishoudelijk gebruik sinds 1856, door Howe en Isaac Singer, bracht een ommekeer teweeg in veel Amerikaanse gezinnen.

Het quiltmaken ging dus vlugger en gemakkelijker. In één quilt kon men hand- en machinewerk combineren.

De quiltsters waren fier op dit mechanische toestel, ze gebruikten garens van verschillende kleuren om de aandacht te trekken op de machines-tekenen.

Uit statistieken blijkt dat driekwart van de quilts, gemaakt tussen 1860 en 1940, gedeeltelijk met de naaimachine werden gemaakt.

De periode tussen 1825 en 1875 wordt als de meest creatieve en vernieuwende periode beschouwd of de gouden eeuw van de quilts. De meeste patronen die we vandaag kennen zijn in deze periode ontworpen. Iedereen had nieuwe ideeën en het quiltontwerp werd soms geïnspireerd door heel de familie.

Het op de markt brengen van goedkopere katoenen stoffen deed een nieuwe quiltstijl ontstaan, namelijk de 'charm quilts'. De vrouwen gebruikten zoveel mogelijk verschillende stoffen in één quilt, namelijk 999. Het duizendste stukje was een herhaling.

Een 'postage stamp quilt' werd samengesteld uit een groot gamma verschillende vierkantjes van 1 inch (2,5 cm).

Geborduurde 'red work quilts' waren eveneens populair in deze periode. Van dit zogenaamde roodborduurwerk werd op kleine vierkantjes met rood garen geborduurd op fijne witte katoen.

De bloeiperiode (1875 – 1900)

In 1876 werd het 100-jarig bestaan van de Verenigde Staten gevierd. De volledige natie vierde mee met als hoogtepunt de internationale expositie in Philadelphia.

De Amerikaanse industrie kende een hoogtepunt en stond aan de wereldtop. De mannen haalden het meeste voordeel uit deze evolutie aangezien er discriminatie was tegenover de vrouwen die de laagst bezoldigde jobs in de textielindustrie en de confectienijverheid kregen toebedeeld.

Echtgenotes en dochters van rijke zakenlui konden zich handwerk veroorloven.

De 'Arts and Crafts Movement', ontstaan in 1860 in Engeland, vond de weg naar de Verenigde Staten. Deze beweging was de voorbode van de Art Nouveau-stijl en had een weerslag op de interieurinrichting en op de quiltstijl. Kenmerkend voor deze periode zijn quilts met sterk geometrische patronen, zoals de 'Log Cabin', 'Tumbling Blocks', 'Amish quilts' en quilts met folkloristische thema's.

De 'crazy quilt' was een collage van zijde, fluweel, stukjes lint, kant, versieringen met parels, pailletten en geborduurde bloem- en waaiermotieven. De 'crazy quilts' uit het Victoriaanse tijdperk kregen veel kritiek en werden als "gedegenereerd" bestempeld.

'Crazy patchwork' is de Amerikaanse term voor het zogenaamde 'wilde' patchwork, waarvoor alle voorhanden zijnde lapjes in 't wilde weg - dus zonder vooropgezet patroon - op een ondergrond worden genaaid. Vroeger werd deze methode vaak toegepast uit bittere noodzaak, omdat er geen geld was om stoffen te kopen.

De Nieuwe Tijden (1900 – heden)

Rond de eeuwwisseling was er een zekere achteruitgang merkbaar in het quiltmaken. De sociale omstandigheden waren veranderd en meer en meer vrouwen kozen voor een job.

De terugval was echter van tijdelijke aard.

Tijdens de depressie van 1929 werd de huisnijverheid opnieuw gestimuleerd.

Quilt-kits werden te koop aangeboden. Vogelen bloemmotieven van de Amerikaanse staten waren favoriete patronen. Traditionele patronen zoals 'the Dresden Plate' en 'Fans' werden in Art Deco-stijl uitgevoerd. Kranten en tijdschriften organiseerden quiltwedstrijden waaraan prijzen verbonden waren van 50, 25 en 15 dollar. In grote steden en op regionale 'County Fairs' werden 700 tot 800 quilts tentoongesteld en ze telden een bezoekersaantal van 20.000 tot 25.000.

In de jaren '40 kende het quilten een terugval. Vrouwen namen plaatsen op de arbeidsmarkt in van mannen die oorlog voerden. En na de oorlog was er de opkomst van andere ontspanning-smogelijkheden: radio, sport, TV.

Op het platteland bleef men quilts maken, maar er was weinig evolutie of vernieuwing merkbaar.

Amish quilts

'Amish quilts' zijn getuigen van een traditie die uniek mag genoemd worden in de Verenigde Staten.

Ze hebben een grote aantrekkingskracht door hun eenvoudige patronen en zijn samengesteld uit effen stoffen in diepe kleuren. Hun strakke geometrische ontwerpen doen ons denken aan de werken van kunstenaars uit de 20e eeuw, als Josef Albers, Victor Vasarély, Kenneth Noland, Paul Klee...

We kunnen ons moeilijk voorstellen dat Amish vrouwen die beperkt waren in hun materialen en geen invloeden hebben ondergaan van de 'outside' wereld, kunstwerken maakten met zoveel visuele en gesofisticeerde kracht.

Om de culturele achtergrond van deze quilts en de plaats van de Amish in de Amerikaanse maatschappij te begrijpen, is het interessant om een stap terug te zetten in de geschiedenis.

Amish en Mennonieten waren radicale reformisten die de luxe en vermeende decadentie van de katholieke en protestantse kerk in Europa sterk veroordeelden. Ze opteerden voor de eenvoudige stijl waarbij ze zich baseerden op de ascetische visie van het vroegere christendom.

Ze emigreerden naar de streek van de Pfalz in Duitsland en rond 1727 naar de Verenigde Staten. In de loop van de 18de eeuw en in de periode van 1830 – 1850 vluchtten meer Amish voor de religieuze vervolgingen in Europa. Oorspronkelijk vestigden ze zich in Berks County en in Lancaster County in Pennsylvania, waar voldoende rijke landbouwgrond was zodat ze van hun eigen producten konden leven.

Bij hun aankomst in Pennsylvania in 1720 brachten de Amish enkel hun "spirituele" bagage en culturele tradities van hun moederland mee. De vroege Amish immigranten hadden een zeer eenvoudige garderobe, niet te vergelijken met die van andere pioniers in Amerika. We veronderstellen dat de kleding van de Amish sterk beïnvloed is geweest door die van de Quakers. Quakers waren een religieuze groep, ontstaan in Europa die nadien eveneens naar Pennsylvania trokken. De conservatieve 'Old Order' Amish vrouwen droegen lange kleden met schorten in effen stof, zwarte capes en mutsen, zwarte kousen en schoenen en geen juwelen. Mannen kozen voor zwarte broeken met brede pijpen en korte jasjes, witte of pastelkleurige hemden en eenvoudige, breedgerande hoeden in stro of zwart vilt. Om zich af te scheiden van hun wereldse burens, vormden ze kerkdistricten waarbinnen ze hun spirituele, sociale en economische leefregels trouw konden blijven.

Ze leefden niet in afzondering en hadden contact met andere pioniers, zoals de Quakers, Mennonieten en ze dreven handel met de Amerikanen.

Leven in soberheid betekende niet dat ze geen gevoel hadden voor schoonheid!

Generaties vrouwen maakten schitterende quilts. In een wereld van grijs, zwart en diep purper waren quilts de uitdrukkingsmiddelen van hun liefde voor kleur en een uitlaatklep voor creatieve energie. Som-

mige quilts beantwoordden qua kleur en ontwerp geenszins aan de normen van de gemeenschap. Ze waren voor de vrouwen vaak een middel om zich, met naald en draad op een kunstzinnige manier uit te leven als reactie op spanningen en conflicten. De eerste Amish quilts zouden dateren van het midden van de 19^e eeuw, vooral van 1870 tot 1935. Vóór die periode zouden er weinig quilts gemaakt zijn. Patchwork leerden ze voornamelijk van de 'English' (Amerikaanse) burens. Een Amish vrouw maakte de patchwork-top meestal thuis op de naaimachine met de hulp van vrouwelijke familieleden. Het quilten gebeurde in groep op een Quilting Bee.

VAN TRADITIONELE NAAR HEDENDAAGSE QUILTS.

Uit dit overzicht van twee eeuwen quiltkunst in Amerika leren we dat de voortdurende evolutie op gebied van quiltstijlen nauw verbonden is met de geschiedenis van een land en de levenswijze van zijn bevolking

Quilts geven blijk van een gevoel voor kleur, balans en harmonie omdat quiltsters uit vroegere perioden dit speciale gevoel kenden, omdat ze het van nature in zich hadden.

We zijn misschien verbaasd, of zijn we van mening dat hun werken naïef zijn of toevallige creaties?

De opvatting dat quilts ontstaan zijn uit noodzaak kan niet met de werkelijkheid overeenstemmen, integendeel, quilts werden in de eerste plaats gemaakt om het esthetische aspect.

Als het vervaardigen van warm beddegoed de enige reden zou zijn, zouden we te maken hebben met eenvoudige 'one-patch' patronen. Antieke quilts, ontstaan uit zorgvuldig bewaarde restjes, geven ons een beeld van quilts met zeer mooie composities. Door hun kleurenharmonieën en hun vakkundigheid blijken deze eeuwenoude kunstwerken het expressiemiddel bij uitstek te zijn geweest voor de generaties vrouwen die ons zijn voorgegaan.

Vanaf 1960 – '70 werd men er zich van bewust dat het bewaren en opzoeken van Amerikaans artisaan werk uit het verleden zeer belangrijk was evenals het in leven houden van kunstambachten zoals weven en quilten. Er was een hernieuwde interesse voor quilts omdat vrouwen opnieuw naar traditie grepen die verloren gegaan was door de sociale veranderingen in de maatschappij na de Tweede Wereldoorlog. Quilts werden opnieuw naar waarde geschat, niet enkel als belangrijk Amerikaans erfgoed maar ook om hun sterke visuele kwaliteiten. Vrouwelijke historica verrichten onderzoek naar de rol die vrouwen gespeeld hadden in de Amerikaanse maatschappij en kunstwereld en ze verwezen met fierheid naar het vergeten werk van hun vrouwelijke voorouders. Duizenden vrouwen (en enkele mannen) leerden opnieuw quilts maken. Ze gingen in de leer bij grootmoeder of een familielid en ontdekten soms een stukje persoonlijke geschiedenis.

De meeste van deze nieuwe quilters waren aanvankelijk tevreden met het namaken van patronen van hun 19de eeuwse voorgangers.

De doorbraak tot erkenning kreeg een extra stuwkracht door de tentoonstelling van quilts uit de bekende collectie van Jonathan Holstein en Gail van der Hoof 'Abstract Design in American Quilts' in het Whitney Museum of American Art in New York in 1971. Deze tentoonstelling reisde rond in Europa naar onder meer Parijs en Amsterdam. De nadruk werd vooral gelegd op het visuele en esthetische aspect van patchwork-quilts. Quilts kregen voor het eerst een plaats in een museum, het waren niet langer gebruiksvoorwerpen, ze kregen een plaats aan de muur. Holstein maakte de vergelijking tussen quilts en schilderkunst: "de soms verrassende gelijkenis tussen het totaal visueel beeld van sommige patchwork-quilts en bepaalde moderne schilderijen is opvallend". Door hun sterke compositie en het uitbundige kleurengebruik werden ze beschouwd als voorlopers van de Avant-Garde van de hedendaagse kunst van de jaren 1950 – '60 en '70.

Hedendaagse quilts beantwoorden niet meer aan het beeld van vroeger, ze vormen niet langer een sentimentele band met het verleden. De basistechnieken van het quiltmaken zijn dezelfde gebleven. Het verschil ligt niet in de techniek maar in de toepassing ervan en de keuze van het thema. Traditionele quilts zijn mooi en betekenisvol, maar wij hebben tegenwoordig onze eigen visie. We kunnen traditionele patronen draaien en verschuiven of de vierkanten op een originele manier verdelen. Er gaat niets boven de voldoening die we beleven in de uitvoering van een persoonlijk ontwerp. We willen een idee of overtuiging uitdrukken, we willen onze quilts een meerwaarde geven en onze grenzen overschrijden. Wanneer we de quilt een hedendaags karakter geven, voegen we iets nieuws toe aan het oude ambacht. Zo blijft quilten actueel, levendig en meer dan enkel een terugkeer tot de nostalgie. Quilts vertellen iets over onszelf, over onze gevoelens, over onze cultuur en over de periode waarin we leven. Precies dit soort quilts moeten we aan het culturele erfgoed toevoegen.

Of een quilt met de hand of met de machine gemaakt wordt is niet belangrijk, wel het stukje persoonlijkheid dat de quilter in het werk legt.

Hedendaagse textielkunst en dus ook de quiltkunst ondergaat een voortdurende evolutie.

Veel factoren gaven aanleiding tot de snelle ontwikkeling van de hedendaagse quilts: andere denkbelden, nieuwe gereedschappen en vernieuwende technieken, moderne technologie zoals computer en internet.

Had een traditionele quiltster van vóór 1970 ooit kunnen vermoeden dat we de laatste drie decennia op onze quilts zouden schilderen of stukjes stof vastkleven en allerlei versieringselementen en synthetische materialen zouden toevoegen?

De industrie heeft ook een steentje bijgedragen in

deze evolutie. Ze ontwikkelde producten die voldoen aan de vragen en behoeftes van de quilters: naalden, allerlei vliezen, decoratieve garens, een grote variëteit aan handgeverfde en batikstoffen, computergestuurde naaimachines, gespecialiseerde boeken en tijdschriften, enz. Op grote quiltshows brengen ze de nieuwe producten dichterbij bij de quilters.

Quilters voelen nog steeds een band met de traditie. De liefde voor het materiaal, kleuren en ontwerpen is nog steeds aanwezig. Sommigen maken zich los van het geometrische, van patchworkpatronen en van rastertekeningen. Het zijn kunstenaars die het textiele medium kiezen om uiting te geven aan hun creativiteit. Voor hen gaat het niet om een ontwerp uit te voeren in stof, wel om een combinatie van kunstzin en vakkundigheid. De visuele effecten zijn zeer verschillend van de quilts van de voorbije decennia. De quiltkunstenaars van vandaag experimenteren met moderne technieken, foto transfer, druktechnieken, mixed media, computer ondersteunde ontwerpen. Aan de wortels van dat experimenteren ligt stof en de tactiele aantrekkingskracht van textiel in al zijn facetten. De rijke verscheidenheid en de dimensionale kwaliteit van stof, de flexibiliteit, de mogelijkheid om kleur- en textuurveranderingen aan te brengen door het gebruik van transparante stoffen, het aanpassingsvermogen bij manipulatie door stikken, vouwen, plooiën en fronsen, textuurverandering door onafgewerkte randen vezels en draden, het toevoegen van vilt, tyvek, lutradur, veloreen, parels, borduursteken, de manier waarop stof verandert door verven, schilderen, batik, ontkleuren en het toepassen van 'surface-design', zijn middelen die fascineren, inspireren en de kunstenaars steeds opnieuw uitdagen.

De laatste 30 jaar zijn netwerken ontstaan die kunstquilts in de kijker stellen en een forum bieden aan de kunstenaars. Deze quilters behouden niet enkel de band met het verleden maar bouwen ook bruggen naar de toekomst. Quilts zullen geliefd blijven om hun tactiele eigenschappen, als waardevolle kunstwerken die men kan aanraken en voelen dat ze echt bestaan in een virtuele wereld van computer.

Over het begrip kunst worden veel discussies gevoerd. Eén van de belangrijkste organisaties die kunstquilts promoten en die zich voortdurend inzet om kunstquilts bekendheid en erkenning te geven, namelijk SAQA (Studio Art Quilt Associates), geeft volgende omschrijving: "het zijn hedendaagse kunstwerken met bijzondere aandacht voor het esthetische aspect net als bij alle andere kunstvormen zoals schilderen, grafiek, fotografie, beeldhouwen, installaties en die door het materiaalgebruik en de techniek een duidelijke band hebben met de quilt als volkskunst waarvan ze afstammen".

Het zijn dus originele, artistieke creaties van kunstenaars die expressie geven aan hun gevoelens en

hiervoor het textiele medium kiezen.

De Amerikaanse quilters hebben op dit gebied baanbrekend werk verricht. Het is er volkomen normaal dat quilts beschouwd worden als kunst. Men treft ze aan in openbare gebouwen, banken, hotelfoyers. Ze worden naar waarde geschat door musea en maken deel uit van de collecties van publieke kunstinstellingen. Er worden internationale tentoonstellingen georganiseerd met een selectie kunstquilts van hoog niveau, zoals Quilt National, Quilt Visions en de vele SAQA tentoonstellingen.

In Europa zijn we nog niet zover en toch zijn we al een eind op weg. Quilts willen erkend worden als kunstobjecten. De dialoog over "kunst" versus "kunstambacht" behoort tot het verleden. Europese quilters willen niet langer over kunst discussiëren, we willen ze maken en we willen waardering voor deze kunstvorm. We willen de eindeloze vrijheid op quiltgebied waarvan we tegenwoordig kunnen genieten, ten volle benutten. We willen graag over onze dromen, wensen, emoties vertellen in eigentijdse persoonlijke creaties. ■

praktisch:

Quilt Art loopt van 21 juni tot 14 september 2008. Een rondleiding op de tentoonstelling wordt georganiseerd op 29 juni, 23 juli en 13 september, telkens om 14 u. Kostprijs is 9 euro per persoon (inkom + gids). Inschrijven vooraf is noodzakelijk op 09 269 42 20 of via publiekswerking.miat@gent.be

In de museumwinkel wordt de Engelstalige catalogus *Quilt 22 - Under Construction* van de QuiltArt groep te koop aangeboden.

Annelies Ghyselen volgde een opleiding 'Kunstweven' aan het H. Story Instituut te Gent van 1980 tot 1983 en sinds 1991 ontwerpt ze haar eigen quilts.

Na veel experimenteren ontwikkelde ze een eigen stijl: persoonlijke ontwerpen zet ze om in hedendaagse kunstquilts die een verhaal vertellen. Naast het maken van quilts geeft ze eveneens cursussen en workshops.

Regelmatig neemt ze deel aan internationale quiltshows en wedstrijden, o.a. American Quilter's Society, the European Quilt Championships, the Festival of Quilts in Birmingham. Haar werk valt regelmatig in de prijzen.

Contact :

E annelies_ghyselen@hotmail.com

T 09 385 51 40

LITERATUURLIJST

- Orlofsky, P. en M. 2005. *Quilts in America*. Abbeville Press New York.
- Kiracofe R. en Johnson M.L. 2001. *Au pays des quilts*. Flammarion.
- Kiracofe R. en Johnson M.L. 2004. *The American Quilt: a History of Cloth and Comfort*. Clarkson N. Potter, New York.
- Allan R.E. 2007. *The Beamish Collections*. The Beamish Museum Durham.
- Van Craen, J. 1998. *De quilt: een Europees verhaal*. Lannoo, Tielt.
- Bishop R. en Safanda E. 1976 (1988). *Design Diversity form a Plain People*. E.P. Dutton New York (Peter Smith Pub Inc).
- Pellman R.T. en Ranck J. 1981. *Quilts among the Plain People*. The People's Place, Intercourse Pennsylvania.
- Shaw R. 1987. *The Art Quilt*. Beaux Arts Editions.
- www.hlla.com: A History of the Art Quilt – Excerpted from the book *The Art Quilt*
- www.quiltart.org.uk
- Catalogi Quilt Art:
  - *Moving On*. 2001. Susan Denton.
  - *QuiltArt 20*. 2005. Susan Denton en Charlotte Yde.
  - *Quilt 22 – under construction*. Charlotte Yde.

Op deze tentoonstelling in het MIAT van de internationale QuiltArt groep zien we kunstquilts van professionele quilters uit Europa (Engeland, Ierland, Hongarije, België, Nederland, Duitsland, Denemarken) en Amerika.

De QuiltArt groep is opgericht in 1985 met als doel de grenzen van het quiltmedium te verleggen en nog meer als kunstvorm te laten erkennen. De leden vinden dit een noodzaak om de vitaliteit van het quiltmaken levendig en boeiend te houden. Ze streven hoge kwaliteitsnormen na. De selectie van nieuwe leden gebeurt op basis van de persoonlijke stijl, de originaliteit en de technische kwaliteit van hun werken. Ieder lid moet de bereidheid vertonen om een deel van haar tijd en energie aan de groep te besteden. Ze

komen regelmatig bij elkaar om over de realisatie van hun werken te spreken en te discussiëren met als doelstelling een grote verscheidenheid aan stijlen te tonen. Bij de QuiltArt groep vinden ze steun en krijgen ze meer zelfvertrouwen en bekendheid in een sfeer van vriendschap en wederzijds vertrouwen. Aangezien het maken van quilts een langzaam proces is en het promoten van deze kunstvorm niet eenvoudig is en veel tijd vraagt, kan een groep zich meer profileren dan een individueel kunstenaar en ook samenwerken aan de voorbereidingen van tentoonstellingen. Zoeken naar galerijen en musea, curatoren vinden die quilts op een professionele manier en gedurende een lange periode willen tentoonstellen en die de werken met hetzelfde respect behandelen als schilderijen, is niet evident.

De groep neemt een vooraanstaande plaats in op de hedendaagse quiltscène. Ieder lid heeft een eigen stijl en persoonlijke benadering waardoor een grote diversiteit aan kunstwerken gemaakt wordt, gaande van realistische taferelen, impressionistische landschappen, stillevens, geometrische constructies, abstracte objecten en een weergave van maatschappelijke problematiek tot natuurverschijnselen.

QuiltArt 22 – Under Construction – is de 14de reizende tentoonstelling in het 22-jarige bestaan van de groep.

De kunstwerken zijn recent en speciaal voor deze tentoonstelling gemaakt. Qua structuur beantwoorden de quilts aan de normen van de traditionele quilt wat eveneens beperkingen oplegt aan de vrije expressiemogelijkheden van de kunstenaars.

Ze getuigen van diversiteit, vakkennis, dynamiek en zijn van uitstekende kwaliteit.

De quilts van de leden van QuiltArt worden geselecteerd voor gerenommeerde internationale tentoonstellingen en wedstrijden, ze behalen topprijzen en ze maken deel uit van kunstcollecties van bekende musea in Amerika en Engeland. Deze quiltkunstenaars geven wereldwijd lezingen en workshops en zijn veelgevraagde juryleden en curatoren. Sommigen zijn auteurs van boeken terwijl quilt-, textiel- en “surface-design” tijdschriften regelmatig artikels wijden aan hun werk.

In de toekomst zullen de leden van QuiltArt ongetwijfeld nog veel nieuwe uitdagingen aangaan. We wensen ze nog vele jaren van groeien, nieuwe ontdekkingen en experimenteren toe en hopen nog vele schitterende kunstquilts van hen te kunnen bewonderen.

We stellen graag de kunstenaars en hun manier van werken aan u voor.

Na een tijdlang als ontwerperster in de schoenenindustrie gewerkt te hebben, kwam Bethan tot de ontdekking dat quilts maken het artistieke medium is dat haar het beste ligt en waarin ze haar persoonlijke visie kan weergeven. Ze benadert het quiltmaken niet als een traditionele quilter en concentreert zich eerder op het volledige concept. Bethan improviseert en werkt zonder vooropgesteld patroon. Haar quilts worden opgebouwd als abstracte collages wat veel vrijheid toelaat. Naast "surface-design"- technieken scant ze beelden en bewerkt die met de computer vooraf op stof te printen. Haar liefde voor kleuren, textuur, con-

trast, beweging, symbolen, humor en alledaagse dingen zijn haar inspiratiebronnen. Grafitti vindt ze een sterk uitdrukkingmiddel dat energie, beweging en structuur uitstraalt. Titels zijn voor haar belangrijk, ze maken integraal deel uit van haar werk en geven weer wat zich in de geest van de kunstenaar afspeelt, ze hoeven niet altijd een uitleg te geven. Een titel kan een subtiele boodschap uitdragen of kan een uitdaging zijn.

De perikelen van een recente verhuizing van het drukke stadsleven naar de kalmte en rust van de randstad, is de inspiratiebron voor "Suberbia".

Bethan Ash - Wales, Verenigd Koninkrijk

"Suberbia" (Voorsteden)

“Joseph’s Coat” (De mantel van Jozef) – *“Foundation”* (Fundering)

Eszter Bornemisza - Hongarije

Eszter is gefascineerd door de tactiele eigenschappen van zachte materialen, stoffen, leder, garens. Ze combineerde weven, naaien van kleding en ontwerpen van schoenen met haar onderzoekswerk en wiskundestudies. Ze gaat spontaan te werk en maakt collages van gescheurde en uitgerafelde stukken handgeverfde stof waarop ze details schildert en print. De stukken worden op haar ontwerpmuur gespeld en gerangschikt tot ze goed samen passen en haar ideeën kunnen uitdrukken. Eszter vergelijkt het opbouwproces met wiskunde, er zijn twee belangrijke wegen om tot een conclusie te komen: optellen en aftrekken. Haar interesse gaat uit naar overblijfselen van oude culturen, sporen uit het verleden, ruïnes verscholen tussen rotsen, vervallen muren,

structuren van steden.

“Foundation” gaat over constructie. Een plan van een architect moet niet enkel voldoen aan structurele eisen, maar heeft ook te maken met proporties, functionele en ethische aspecten. In quilts vinden we hetzelfde proces terug: inhoud en compositie, kleuren en ontwerp zijn middelen om een idee te ontwikkelen.

“Joseph’s Coat” gaat over wederopbouw. Eszter spoot acrylverf op een bijna afgewerkte quilt om contrast te creëren. Ze vond het niet geslaagd en knipte de quilt in stroken die ze op collagequilt bevestigde wat het gevoel opwekte van een gescheurd kledingstuk in het verhaal van Joseph. We zien dat het quiltwerk metrolijnen voorstelt.

Landschappen zijn een combinatie van natuur en menselijke ingrepen. In de loop van de geschiedenis zijn velden, bossen, paden en open ruimten ontstaan. Het land is door mensen bewerkt: ploegen, zaaien, planten, oogsten, bouwen zijn ingrepen die sporen nalaten. Vezels worden sinds duizenden jaren geteeld, gesponnen, geweven, geveerd en gestikt. Elizabeth woont in de Pennine heuvels, een streek die haar herinnert aan oude culturen, dolmen, stenen, cirkels en leien, steenkoolmijnen, kleiputten en afvalbergen. Landschap is haar omgeving, waar ze leeft, wat ze ziet, wat ze tekent en wat ze stikt. Door middel van haar handen wil ze een verhaal vertellen dat haar verbindt met vroegere

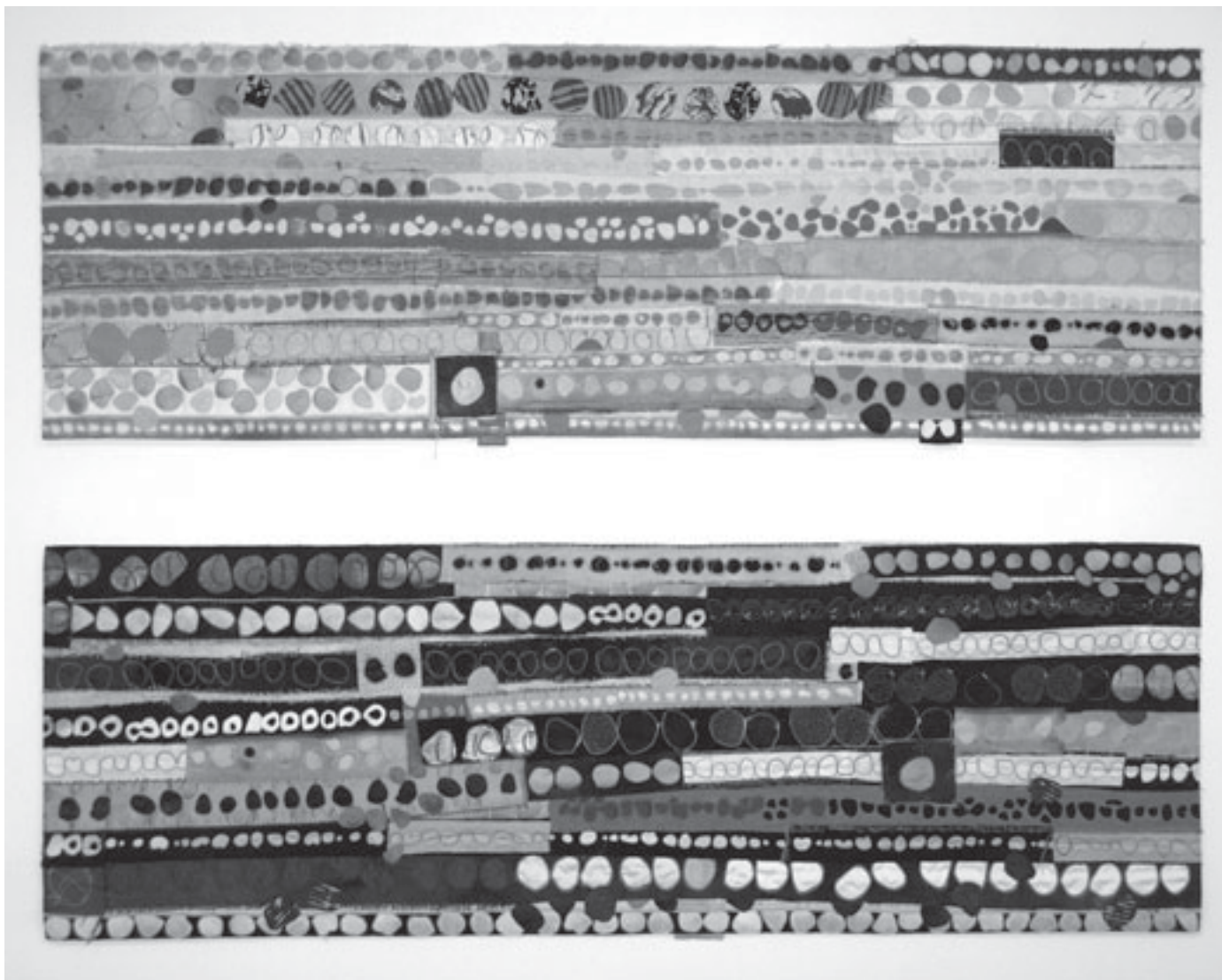
tijden, andere culturen en plaatsen.

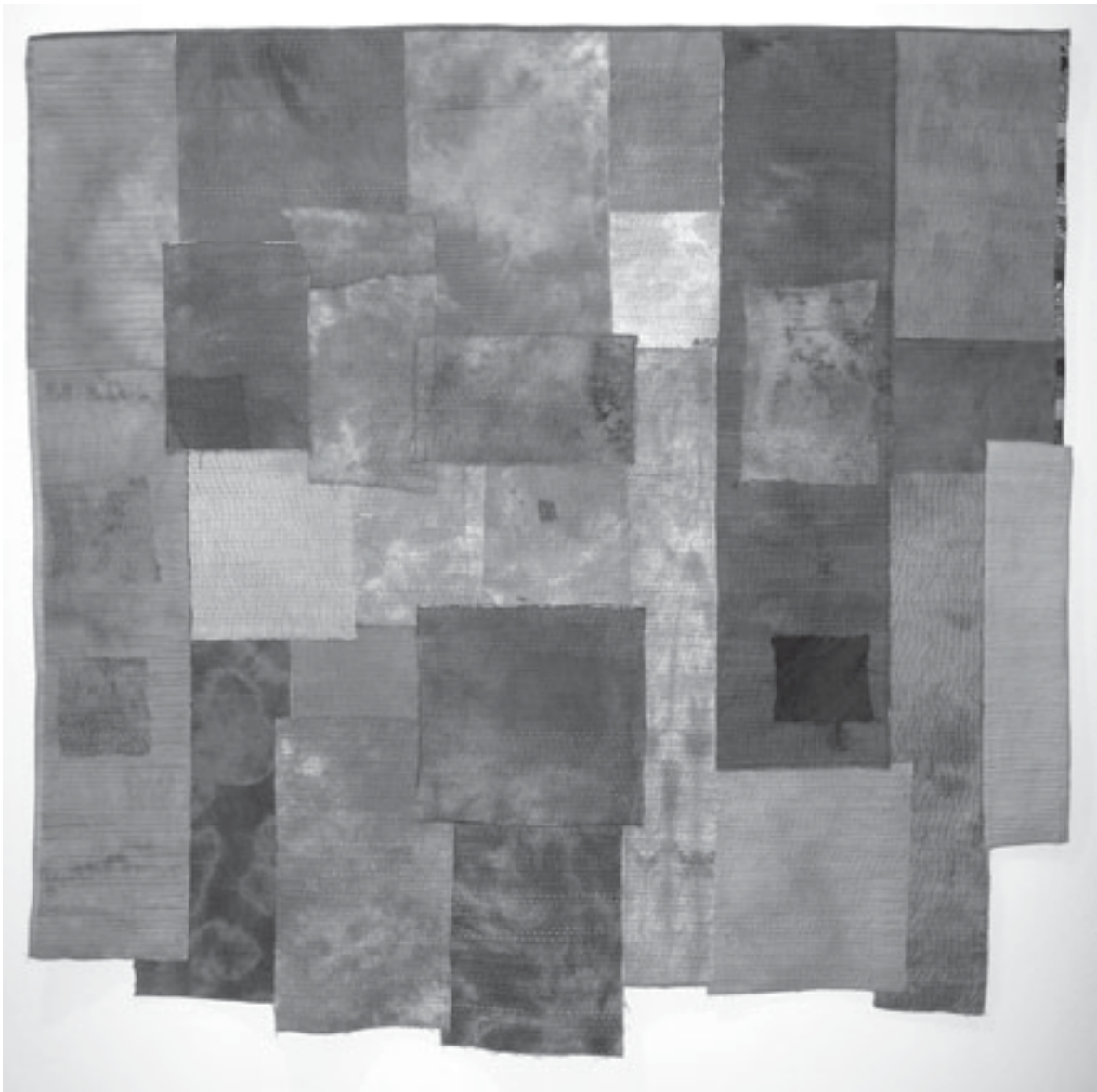
Tekenen is de eerste benadering van haar onderwerp. Ze stikt en manipuleert stoffen. Steken vervangen een getekende lijn en veranderen het oppervlak of brengen kleur aan. De patronen en afbeeldingen op of onder het textiele oppervlak hebben hetzelfde effect als in een landschap.

De inspiratiebron voor "Shingles" vond ze aan de kust van Suffolk in Southwold, een regio waar de zee en de kust elkaar ontmoeten. Ze verzamelt keien van het strand en beschildert ze of tekent er op en neemt er dan foto's van. In deze quilts wil ze sfeerbeelden weergeven van een zeer persoonlijk landschap.

Elizabeth Brimelow – Engeland

"Shingle 1" – "Shingle 2" (Kiezels, keien)

“Blue Color Field” (Blauw kleurenveld)

Jette Clover - Denemarken, woonachtig in België

Jette is geïnteresseerd in geschiedenis, sporen en symbolen van vroegere culturen, graffiti in onze steden en in de relatie tussen tijd, herinnering en taal. De schoonheid van verweerde texturen, van eeuwenoude oppervlakken, van op elkaar gestapelde lagen veroorzaakt door de tijd en de invloed van elementen, oude muren, collages van gescheurde posters, afgepelde verf, metaal aangetast door corrosie, afgebrokkelde stenen en gerimpelde huid zijn haar inspiratiebronnen. Jette werkt graag met haar handen: aanraken, sorteren, op elkaar leggen, snijden, scheuren, vouwen, naaien, verven, beschilderen, printen, ontkleuren en roestverven.

Aan de hand van foto's legt ze beelden en tekstfragmenten vast van diegenen die haar zijn voorgedaan. Haar quilts zijn opgebouwd in de collagetechniek en de steken zijn persoonlijke merktekens en vormen een band met het verleden en het heden.

Na jaren van monochroom werken, te beginnen met een gele periode, overstappend naar een rode, een blauwe en een reeks werken in roesttinten, zette ze de stap naar wit op wit. Tijdens het roestproces ontstaan spontane en onvoorspelbare tekeningen en kleuren. In wit ontdekte ze veel tinten wit en hoe een kleine kleurvlek, vooral rood, hierop reageerde en invloed had op het witte vlak. Door zich op één kleur te concentreren, op de psychische en symbolische associatie, krijgt die kleur een sterkere betekenis net zoals textuur belangrijk is om diepte, contrast, vorm en lijn in een quilt over te brengen.

Na een boswandeling in de rijke kleurenpracht tijdens de herfst is Jette afgestapt van haar betrokkenheid met het witte. Ze begint aan een kleurvolle periode met de “Color Field” reeksen, niet enkel om van de kleuren te genieten, maar ook om rond het thema van constructie, afbraak en wederopbouw te werken.

Linda heeft al op veel plaatsen gewoond en de verhuizingen, het telkens achter zich laten, spelen een belangrijke rol in haar leven. Ze maakt kunst om sporen na te laten van wie ze is. Linda vertelt verhalen in haar werk en maakt hierbij gebruik van symbolen, kleuren, lijnen en beelden om uitdrukking te geven aan haar ideeën. Ze observeert figuren en mensen, tafereelen uit het dagelijkse leven en neemt veel foto's. De tijd die ze buiten het atelier doorbrengt om alles achter zich te laten en om na te denken, maakt een belangrijk deel uit van haar creatief proces.

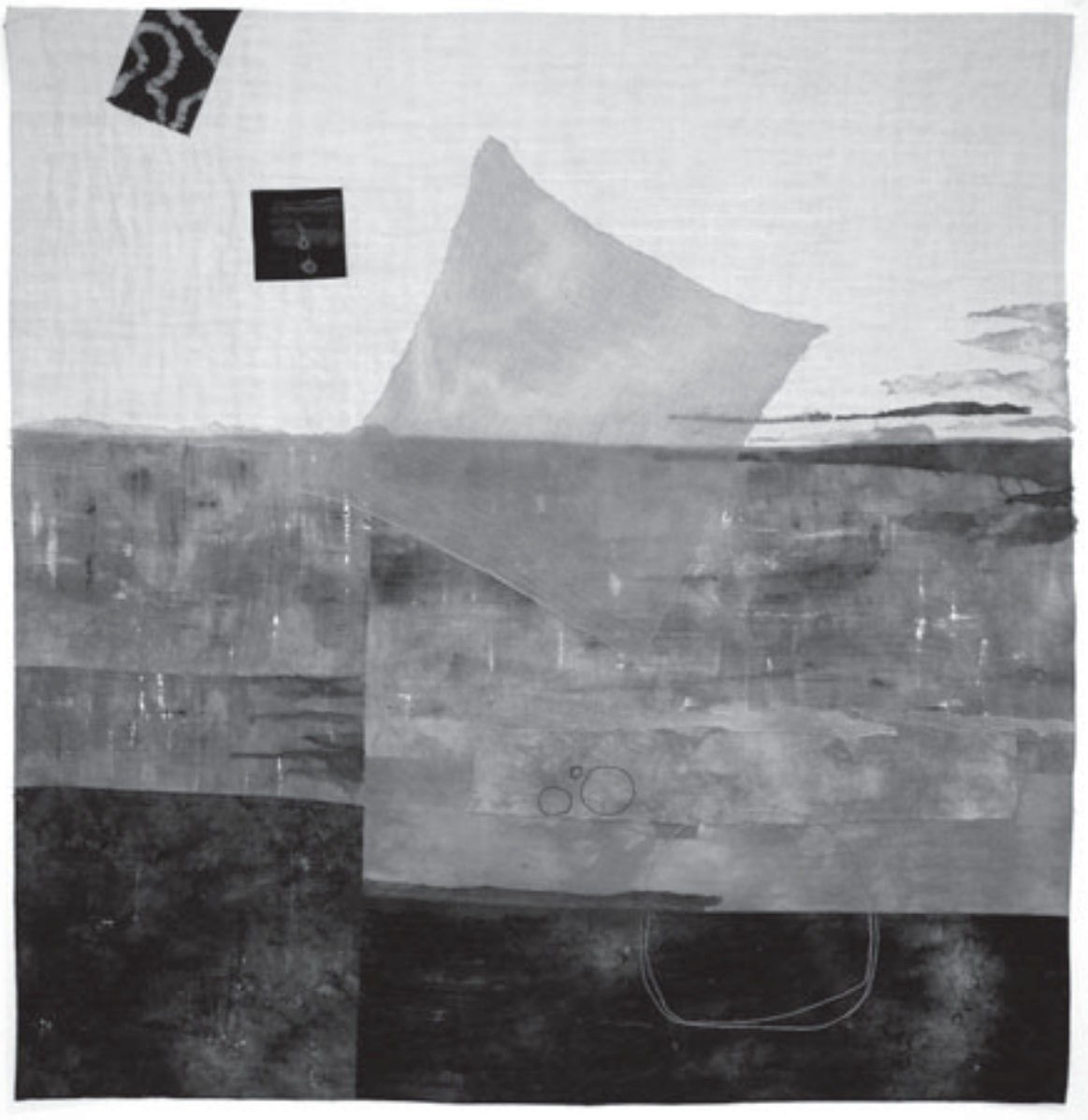
In de computer bewaart ze massa's bewerkte foto's die geen gelijkenis meer vertonen met de originele. Het zijn foto's van alledaagse dingen die verband houden met de thema's en reeksen waaraan ze werkt zoals bloemen, oude en anonieme mensen of de "regenscherm mensen" van de quilt op deze tentoonstelling.

Via deze beelden probeert Linda weer te geven wat zich in haar geest afspeelt. Een gewoon regenscherm kan bijvoorbeeld wijzen op isolatie of eenzaamheid. Iemand onder een regenscherm is beschermd, maar ook ingesloten en verbergt zijn gezicht. Ze gebruikt geen foto's van water of regen die de realiteit weergeven. Een nat gevoel wordt gecreëerd door bewerkte foto's van riet terwijl de zaagsneden in hout en lichten in de nacht de indruk geven van donder en bliksem. Linda print de foto's op haar handgeverfde stoffen en combineert ze met beelden in zeefdruk. Daarna volgt het opbouwproces: leggen, rangschikken en verleggen van de stoffen op de vloer. Wanneer ze tevreden is met de rangschikking en een compositie gevonden heeft die weergeeft wat ze wil vertellen, snijdt ze eenvoudige vormen uit en stikt ze aan elkaar. Na het quiltwerk brengt ze soms nog veranderingen aan door middel van zeefdruk.

Linda Colsh - VS, woonachtig in België

"Sudden Storm" (Plots opkomend onweer)

“Venetian Flotsam” (Aangespoelde wrakstukken)

Fenella Davies - Engeland

In de ontwerpen van Fenella zien we eenvoudige vormen. Ze heeft een passie voor kleuren, contrasten en sterke visuele beelden. Kleuren geven een eerste impressie van een werk, het is een visuele waarneming en bepaalt de stemming en sfeer van het volledige werk. Fenella is gefascineerd door tekens en sporen uit vroegere tijden en die vindt ze in Venetië, één van haar inspiratiebronnen. Muren getekend door de tijd, de elementen en de geschiedenis, afgebrokeelde balkons en balustrades zijn een weerspiegeling van het fabelachtige contrast tussen de grootsheid van de paleizen en het verval er om heen. Fenella werkt intuïtief en is geïnspireerd door de kleuren van haar foto's en door muziek om de atmosfeer weer te geven. Ze werkt graag in reeksen, soms drie à vier tegelijk, de ene serie leidt

tot de andere.

De quilts op deze tentoonstelling zijn geïnspireerd door de weerspiegeling van afgebrokeelde muren in de kanalen, de aangespoelde wrakstukken die op het water drijven en door een vluchtige blik op het kleurrijke afval dat in het rond dwarrelt in een winderige hoek.

In haar quilts gebruikt ze vaak oud linnen, soms met ingezette stukken of sporen van vroegere reparaties. De kwaliteit van deze zware stof en het open weefsel vindt ze prachtig. Na het verven en beschilderen van de stof, plaatst en verplaatst ze de stukken op haar ontwerp wand. Na enkele dagen voelt ze of de compositie een afgewerkt stuk zal worden, indien dit niet het geval is, begint ze opnieuw.

Aanvankelijk maakte Ann traditionele quilts. Ze kon zich niet voldoende uitdrukken en is overgestapt naar experimenteel en persoonlijk werk. Van in de beginperiode was ze vooral gefascineerd door de textuur van het oppervlak van een quilt. De zachte flexibiliteit maakt het verschil uit tussen een schilderij en textielkunst. Tijdens haar experimenteren stapte ze af van drielagen quilts en is ze van mening dat lucht evengoed een tussenlaag kan zijn in plaats van een vulling. Ann was bekend voor haar quilts opgebouwd uit vierkanten met een centrale ovale opening die licht of een andere kleur doorlaten.

Tegenwoordig manipuleert ze stoffen om textuur in te brengen. Ze maakt hiervoor gebruik van afbind- en reserveringstechnieken. Linnen is haar favoriete stof, ze vindt dat die het best bij het Ierse

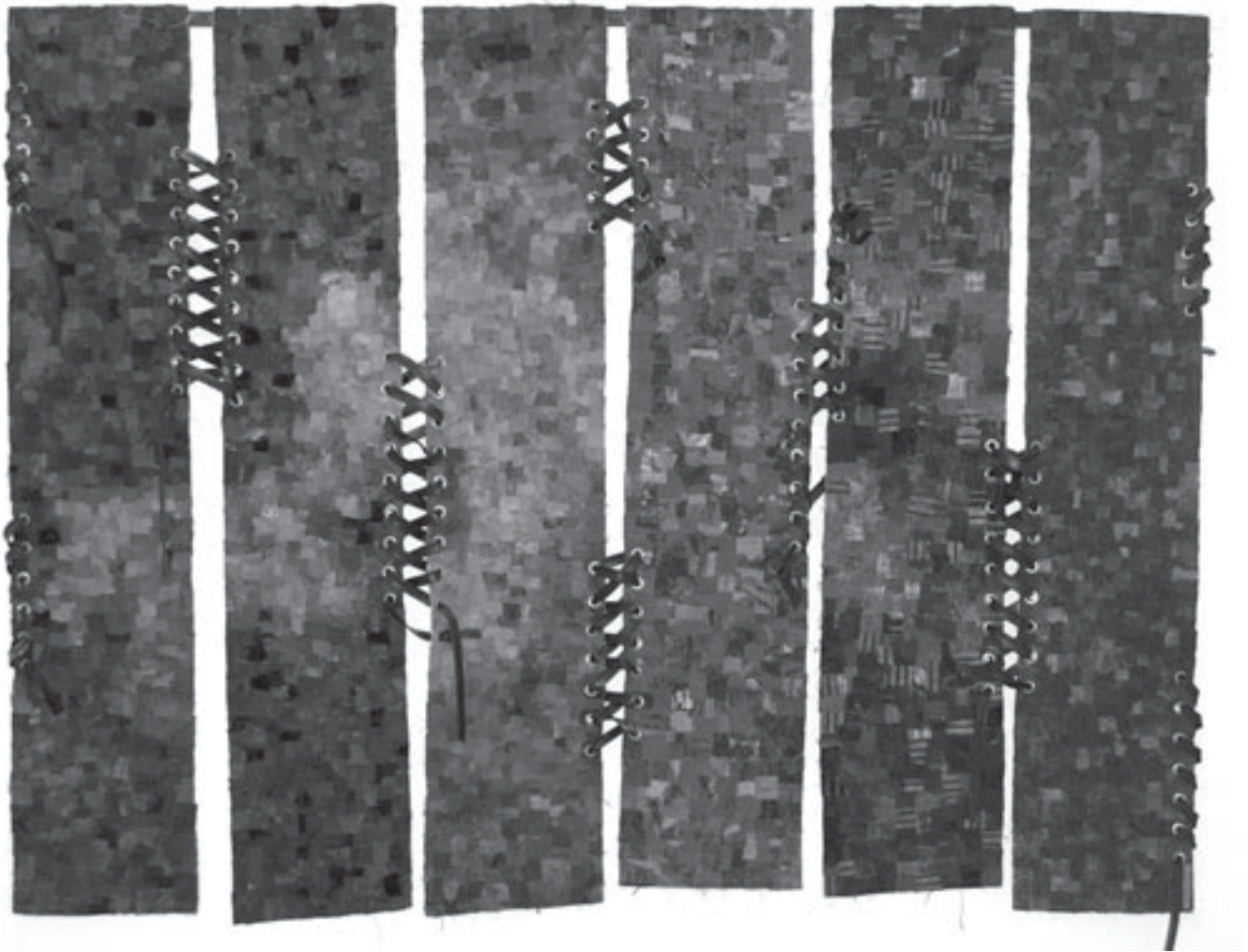
landschap past. Vanuit haar atelier kijkt Ann op Lough Corrib en Connemara, op de voortdurende veranderingen van licht en kleur volgens het weer, het tijdstip van de dag en de tijd van het jaar. Een andere bron van inspiratie zijn de Burren, een typisch landschap in de baai van Galway, en rotsen in leisteen met witte fossielen.

Voor de werken op deze tentoonstelling is de kunstenaar geïnspireerd door het wegsmelten van het eeuwige ijs in Siberië. Deze uitgestrekte ijsmassa zal in een waterig landschap veranderen waarbij tonnen methaan in de atmosfeer zullen vrijkomen. Luchtfoto's tonen een rustige, levenloze scène met het opstijgen van dit broeikasgas. Dit wil ze weergeven in deze twee werken waarbij de stof geplooid wordt in de "pleater" en achteraf geverfd. Op sommige plaatsen heeft ze zilverfolie op de vouwen aangebracht.

Ann Fahy – Ierland

"Permafrost 1" – "Permafrost 2" (Permanente vorst)

“Tight” (Het Keurslijf)

Dirkje van der Horst - Beetsma - Nederland

Lang geleden maakte Dirkje traditionele quilts. Ze schakelde over op vrije vormen. Het wegvallen van de regels was een stimulans tot het maken van de bekende reeksen van quilts met flappen. Het veranderen van vormen en het uitzicht van de textuur spreken haar vooral aan. Ze vertrekt niet van een vooropgesteld ontwerp, textuur en kleuren vormen het uitgangspunt. De ideeën zitten in haar hoofd en ontwikkelen zich naarmate het werk vordert... Loshangende flappen zijn geïnspireerd door afgetrokken behangpapier of posters. Onafgewerkte randen geven een zacht uitzicht en doen denken aan een stuk uit een groter geheel geknipt. Stikken is een belangrijk element in de opbouw van haar werk wat tot een reeks werken heeft geleid met enkel stikwerk op een effen ondergrond.

Voor de quilts op deze tentoonstelling is Dirkje naar haar oude

liefde teruggekeerd. Textuur, kleurtonen en contrasten spelen een belangrijke rol bij de creatie van een quilt die interessant moet zijn om naar te kijken zonder dat we er een verklaring voor hebben. Ze vindt van zichzelf dat ze niet het klassieke pad in de textielwereld heeft gevolgd maar veel plezier beleeft aan het vinden van een persoonlijke weg naar het geluk en aan tevreden zijn over haar afgewerkt stuk.

Het keurslijf bestaat uit 7 panelen in verschillende kleuren katoen, zijde en linnen. We tellen 119 gaten waardoor binnenbanden van fietsen de veters vormen. Keurslijf verwijst niet enkel naar corset, maar eveneens naar de beeldspraak van vastgeroest zijn door plichten, regels, werk en weinig vrijheid van opinie of van beweging hebben. De Engelse titel ‘tight’ heeft een dubbele betekenis, ‘tied’ betekent gebonden.

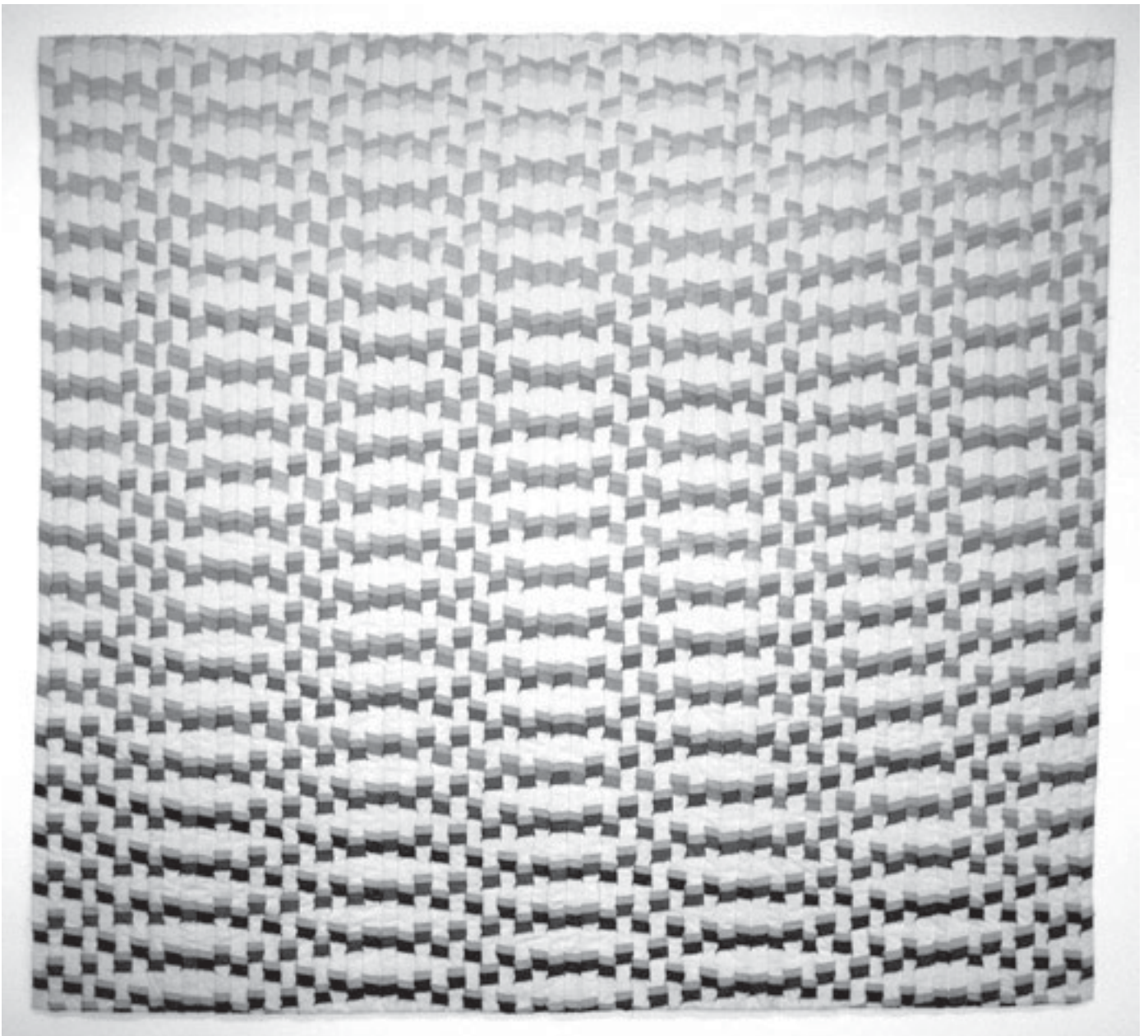
Inge is bekend om haar strokenquilts. Ze werkt volgens een eenvoudig principe : stroken aan elkaar stikken, opnieuw snijden en weer aan elkaar stikken. Een belangrijk aspect van het quiltmaken is haar liefde voor kleuren en sorteren, het andere is het plezier van netwerken en communiceren met andere quilters. Naast handgeverfde katoen gebruikt ze organza. Soms laat ze de tussenlaag weg en laat een ruimte tussen de vóór- en achterkant met een laag lucht tussen om transparantie van buiten naar binnen te accentueren, van achter naar vóór en vice versa om de ogen te misleiden en tevens aangenaam te verrassen. Inge is een vrouw van weinig woorden wat haar werk betreft. Ze schrijft over orde, schoonheid en ritme. Ze is medestichtster van QuiltArt en is vol

lof over de werking van de groep en is blij om er deel van uit te maken omdat ze in contact komt met andere culturen, quilters met verschillende achtergrond en ambities. Nieuwe ideeën ontstaan niet in haar atelier en komen onverwachts op, of zoals ze zegt: “Ik geef uiting aan mijn gevoelens en het ritme van het leven door mijn emoties om te zetten in kleuren door het stikken van stroken en strepen. De wereld verandert voortdurend, alles gaat veel vlugger, meer visueel en minder echt maar een quilter werkt volgens een traag proces en verandert de tijd die voorbijvliegt in een waarneembaar object. Quilts maken betekent creëren, het is een combinatie van produceren en communiceren en dat zijn essentiële elementen van menselijke artistieke activiteiten”.

Inge Hueber – Duitsland

“In Pursuit of Happiness” (Streven naar geluk of het geluk achterna)

“Monochrome White”

“Monochrome Black”

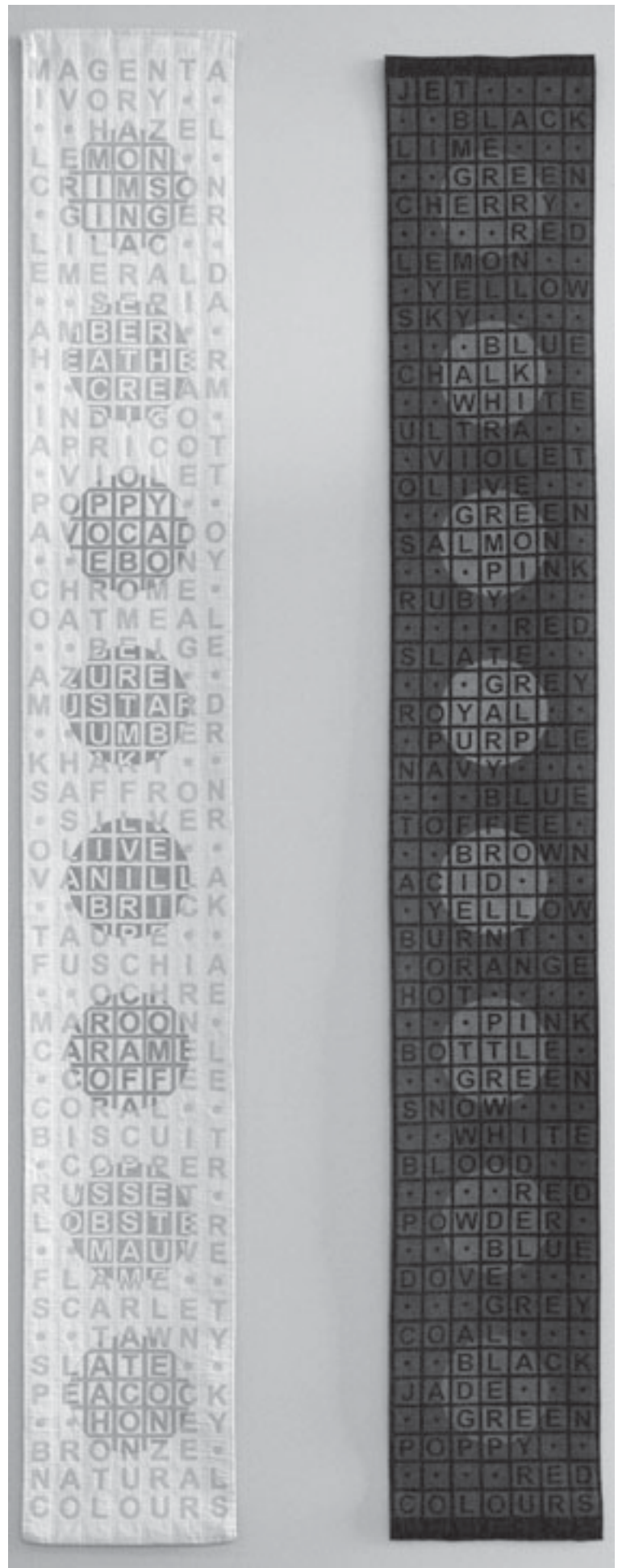
(Monochroom in wit en zwart)

Sara Impey - Engeland

De interesse van Sara gaat vooral uit naar herhaling van patronen waarbij ze gebruik maakt van eenvoudige elementen zoals vormen, kleuren en lijnen. In haar ontwerpen verkent ze graag patronen en ze is gefascineerd door positief-negatief tegenstellingen in een ontwerp. Inspiratie vindt ze in landschappen of het weer en soms verkent ze gewoon een patroon of maakt quilts met dezelfde stukjes stof in verschillende kleurgangen. Sara maakt gebruik van hedendaags gereedschap en nieuwe technieken, maar wijkt niet veel af van het traditionele Engelse patchwork met geometrische patronen waar ze een band mee heeft van in haar beginperiode. Wanneer ze een bepaalde techniek toepast, maakt ze een reeks quilts. Ze heeft veel bewondering voor technische vernieuwing die we in veel hedendaagse quilts terugvinden maar ze blijft een patchwork purist en gebruikt enkel stof en garen. Sara denkt dat ze nog altijd op de wip zit tussen het traditionele en het hedendaagse.

Haar recente quilts zijn geïnspireerd door haar liefde voor woordenlijsten en woorden in kleuren die zeer suggestief kunnen overkomen. Sara combineert quiltmaken met journalistiek werk. Woorden roepen beelden op in de geest die sterk of subtiel kunnen zijn.

In de quilts op deze tentoonstelling geeft ze de woorden weer in zwart, wit en grijs wat een contrast vormt tussen de betekenis van woorden en hun natuurlijke vormen.

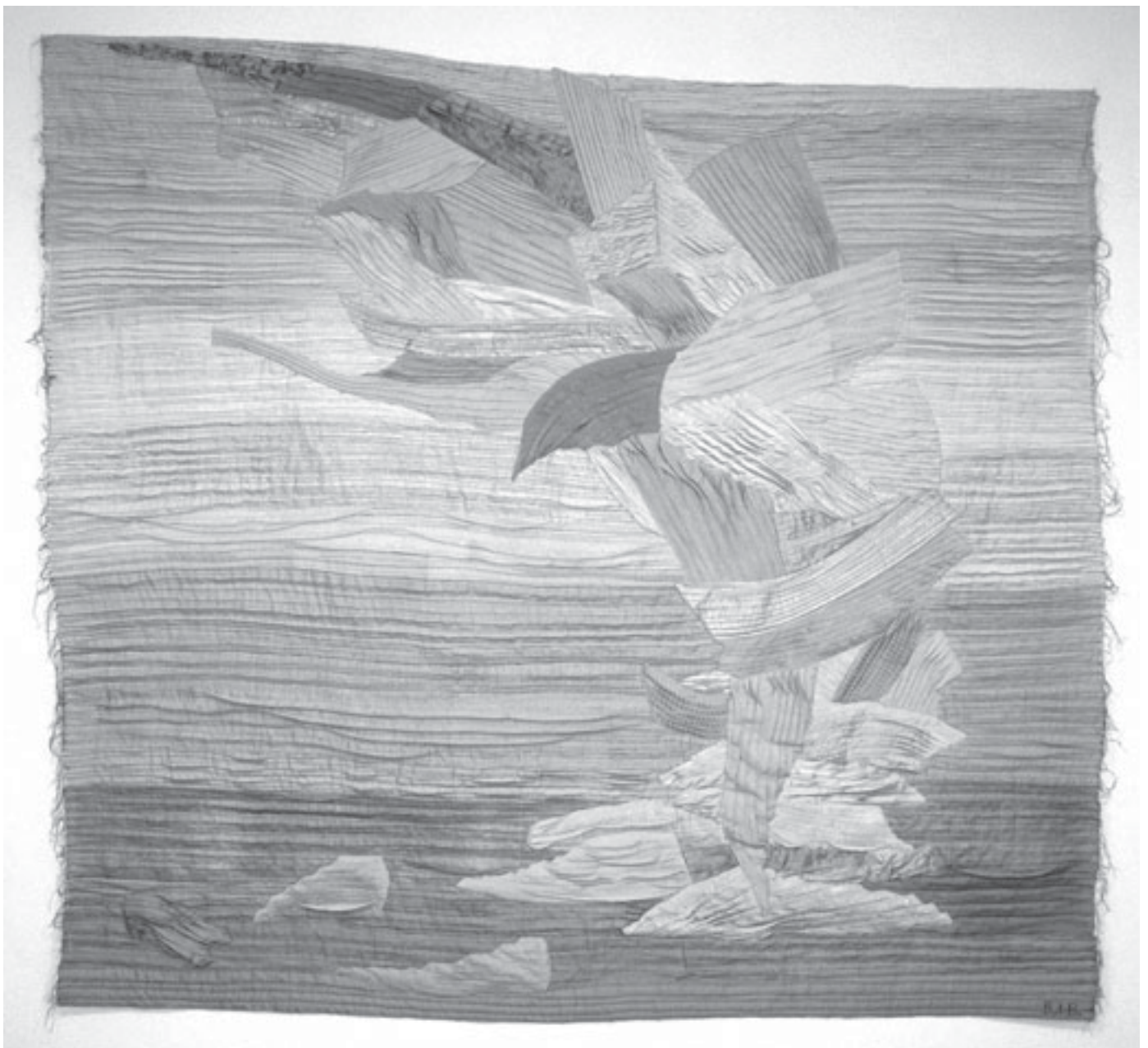

Kleuren roepen emoties op bij Bridget. Beweging, ritme en patronen zijn eveneens belangrijke elementen, ze vormen een structuur zowel in haar leven als in haar quilts. Het patronenspel mag echter niet te voorspelbaar zijn want ze gelooft ook nog in het toeval. Ze laat een zekere ruimte in haar ideeën zodat de quilt zijn eigen richting kan kiezen. Haar inspiratie vindt ze in verschillende bronnen: in de stoffen, de kleuren, het aangaan van technische uitdagingen, een beetje risico's durven nemen en uitdrukking geven aan ervaringen van vroeger die als herinnering in haar opkomen. Iedere quilt betekent telkens een nieuwe uitdaging aangaan, ze zijn dan ook iedere keer anders. Bridget heeft zich een tijdje gefocust op het materiaal op zich, wat een

monochrome fase voor gevolg had. Ze wilde hierdoor een speciaal effect bereiken, maar kwam tot de conclusie dat ze meestal afwijkt van haar origineel idee terwijl het werk vordert en toch weer andere stoffen, die haar visueel aanspreken, in haar quilt verwerkt. In een galerij van niet-Europese kunst was ze onder de indruk van een donkerrode kelim die gedeeltelijk fel belicht was door een spot. Terwijl ze er naar keek, kwam een quilt in gebroken wit met een plooiëntextuur in haar geest op. Was het een plotse ingeving, een flits van inspiratie of een bezoek van de muze? Met deze inspiratiebron in haar hoofd ging ze naar Japan waar ze ook veel vouwen en plooiën zag. Terug in Berlijn merkte ze plooiën en vouwen in de wolken.

Bridget Ingram – Bartholomaeus – Duitsland

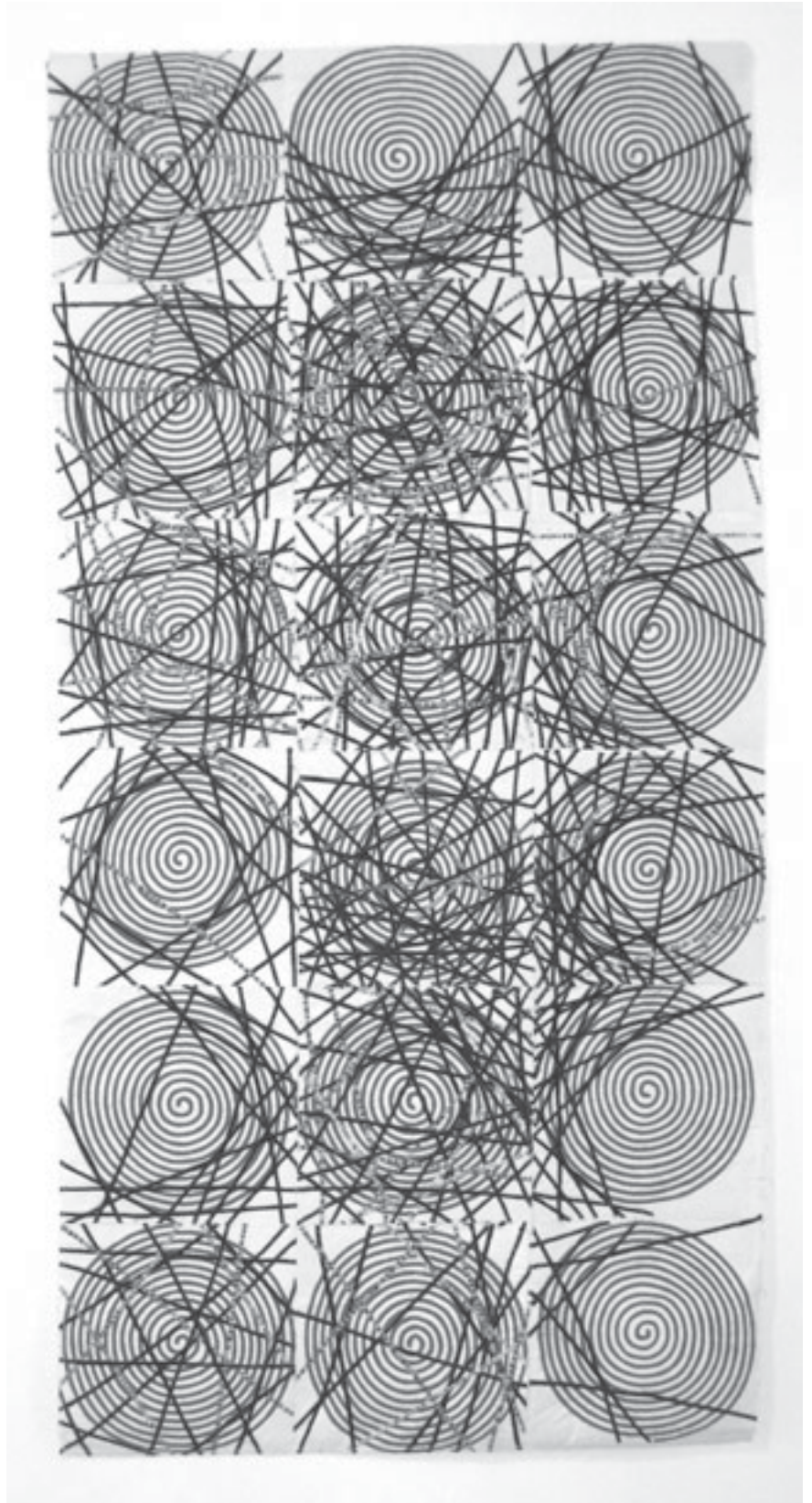
“Spring Tide” (Springtij)

Jane Lloyd – Noord-Ierland

“Tracks in the Snow” (Sporen in de sneeuw)

De quilts van Jane zijn herkenbaar aan de spiralen. Ze heeft een voorliefde voor sterke kleuren en voor de manier waarop ze op elkaar reageren. Lijnen vindt ze eveneens interessant, ze bepalen het uitzicht van een quilt en spiralen geven dimensie. Wanneer ze met deze vormen werkt krijgt ze nieuwe inspiratie. Haar ideeën komen van foto's en schetsen uit haar dagboek. De quilts zijn opgebouwd uit op elkaar gestapelde lagen stof met weggeknipte delen en uitgerafelde randen, soms bijgewerkt met grote kleurrijke steken om beweging of kleurveranderingen aan te brengen. De ontwerpen zijn niet vooraf gepland. Jane vertrekt van een vaag idee wat tot ontwikkeling komt tijdens het opbouwproces. Zich met de stroom laten meedrijven vindt ze veel boeiender. Ze vindt inspiratie in de tekeningen en collages in haar dagboek en houdt van experimenteren met grote spiralen en lijnen om de invloed die ze op elkaar uitoefenen te ontdekken. Voor *“Tracks in the Snow”* werden rode spiralen op een witte ondergrond gestikt met een dubbele naald. De bovenlaag werd weggeknipt tussen de spiralen. Achteraf zijn zwarte stroken er bovenop gestikt. In *“Pick a Stick”* volgde ze dezelfde werkwijze: de bovenlaag wegknippen en daarna nog meer gekleurde spiralen en stroken opstikken. Alle uitgeknipte stroken stof, die er als spaghetti uitzien, worden bijgehouden om opnieuw te gebruiken.

“Pathways 1” – “Pathways 2” (Paden)

Sandra Meech – Canada, woonachtig in Engeland

Sandra is geïnspireerd door het landschap van Antarctica in Noord-Canada, door de meren van Ontario en de ingrepen van de mens op de natuur en door verouderingsprocessen. De bedreiging van de natuur tengevolge van de opwarming van de aarde en de pollutie, het wegsmelten van gletsjers en de bedreiging voor de bossen houden haar bezig. Reisindrukken, woonplekken, flatgebouwen, kerken van overal ter wereld en vooral haar dagboeknotities zijn eveneens inspiratiebronnen. Foto's worden door middel van een acrylmedium op stof overgebracht. Op die manier is het mogelijk om bakstenen, keien, graniet, ijs, glas, steen, metaal in het werk over te brengen. De licht- en schaduw effecten worden door machinequiltten en steken aangebracht en maken het werk levendig.

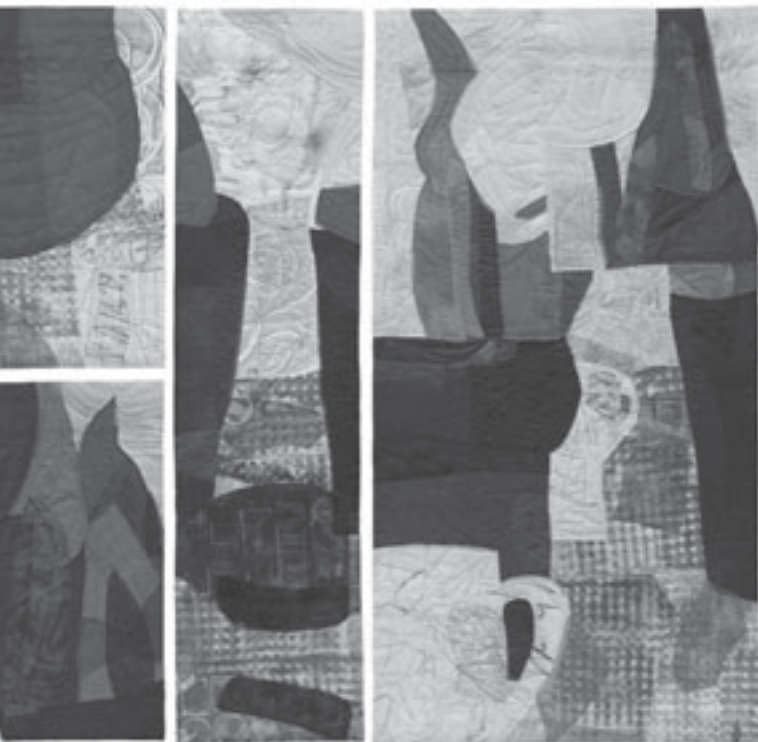
In “Pathways” brengt Sandra een acrylmedium aan op zwart-witte laserjet kopies om de foto's op stof over te brengen. Het oppervlak is enigszins geplastificeerd en kan gemakkelijk bestikt worden. Deze stukken worden in de quilts gebruikt in combinatie met handgeverfde en commerciële stoffen. De zwarte lijnen worden rechtstreeks op polyester satijn getekend waarna transferverf wordt toegevoegd. Het quiltwerk is geïnspireerd door schetsboeknotities. Haar meest recente quilts gaan over de problematiek van de bedreigde wouden in West-Canada. Bomen sterven door aantasting van kevers en door bosbranden veroorzaakt door de droogte. Beide zijn gevolgen van de opwarming van de aarde.

Dominie Nash - USA

“Stills from a Life 29” (Inge’s Table) (Stilleven – Inge’s tafel)

Deze Amerikaanse kunstenaar werd lid van QuiltArt om haar horizons te verruimen zowel letterlijk als op artistiek vlak. Dominie observeert alledaagse objecten die ons omringen, die we op onze levensweg vinden. Soms vertonen ze interessante patronen en wanneer ze tot abstractie komen, treden ze in interactie met elkaar en worden het interessante composities. Voor de ontwerpen op deze tentoonstelling speelde ze met schaalverhoudingen. Een close-up van een voorwerp is min of meer abstract. Ze is van mening dat er typische eigenschappen verbonden zijn aan textiele kunst die je niet kan weergeven in een schilderij, namelijk de diepte van de kleuren, de lagen en de textuur door de steken. Ze probeert een balans te vinden tussen het werken in reeksen en experimenteren met nieuwe technieken en ideeën. “Stills 29” is geïnspireerd door voorwerpen op tafel bij Inge Hueber tijdens een QuiltArt meeting. Dominie verdeelde een foto in secties en selecteerde stukken die interessant waren voor een compositie. De volgende stap was: vergroten, combineren, laten overlappen van verschillende delen met als resultaat een verschil in afmeting, schaal en focus. Collages van foto’s waarvan ze tekeningen op ware grootte maakt vanuit verschillende gezichtspunten vormen de basis van haar ontwerp. Het zijn individuele modules die in de quilt in relatie zijn met elkaar door de kleuren en vormen. De stoffen zijn handgeverfd en bedrukt in diverse technieken. Het is niet haar bedoeling om de realiteit weer te geven maar het gevoel van het stilleven dat haar aanspreekt vast te leggen.

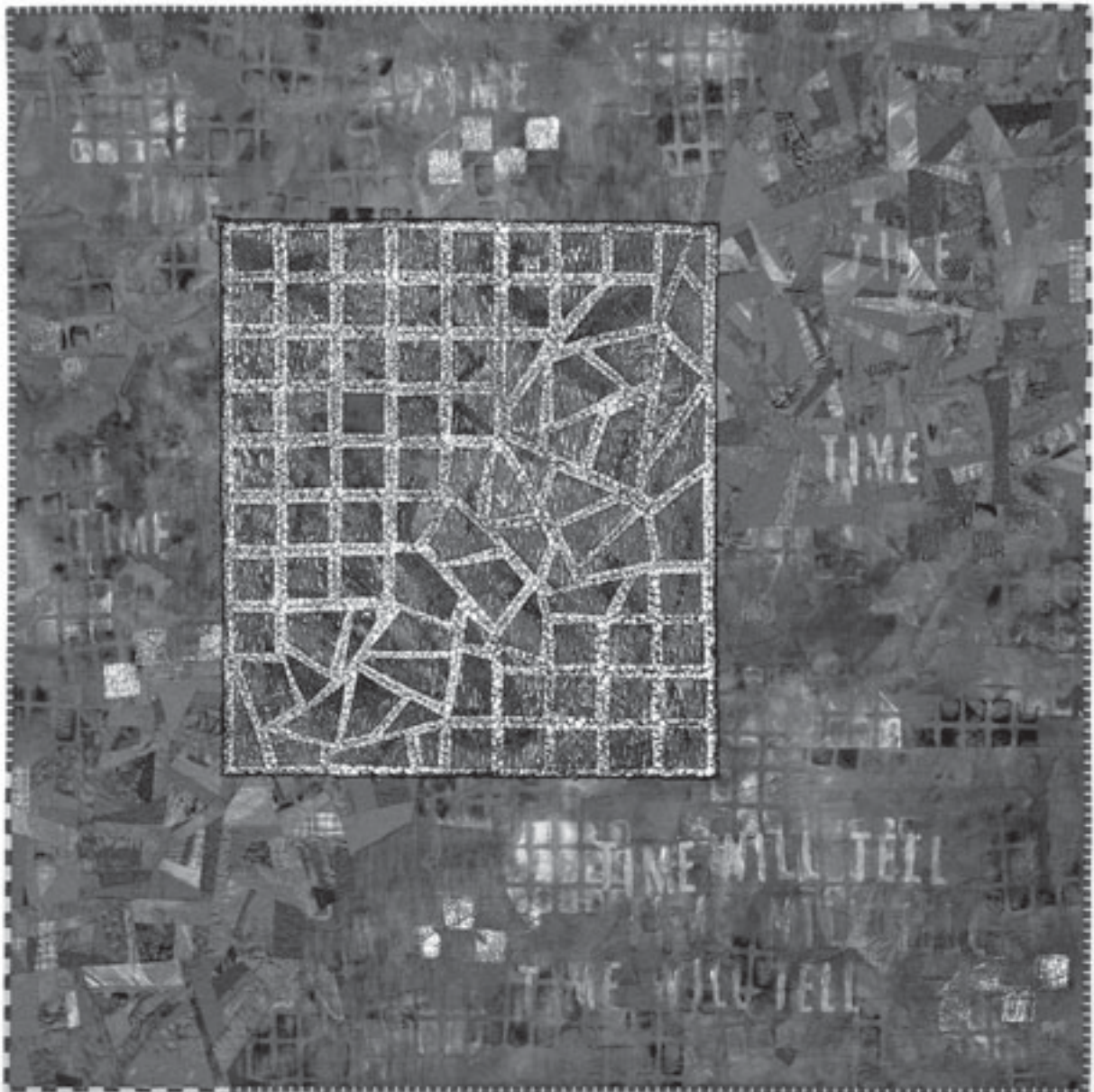
De textiele werken van Mirjam zijn sterke composities. Persoonlijke gevoelens, kritiek op de maatschappij en bezorgdheid voor de natuur en omgeving zijn bronnen van inspiratie. Ze observeert, denkt na en geeft haar ideeën en gevoelens weer door middel van beelden met metaforische betekenissen. Dit proces resulteert in reeksen met verschillende thema's.

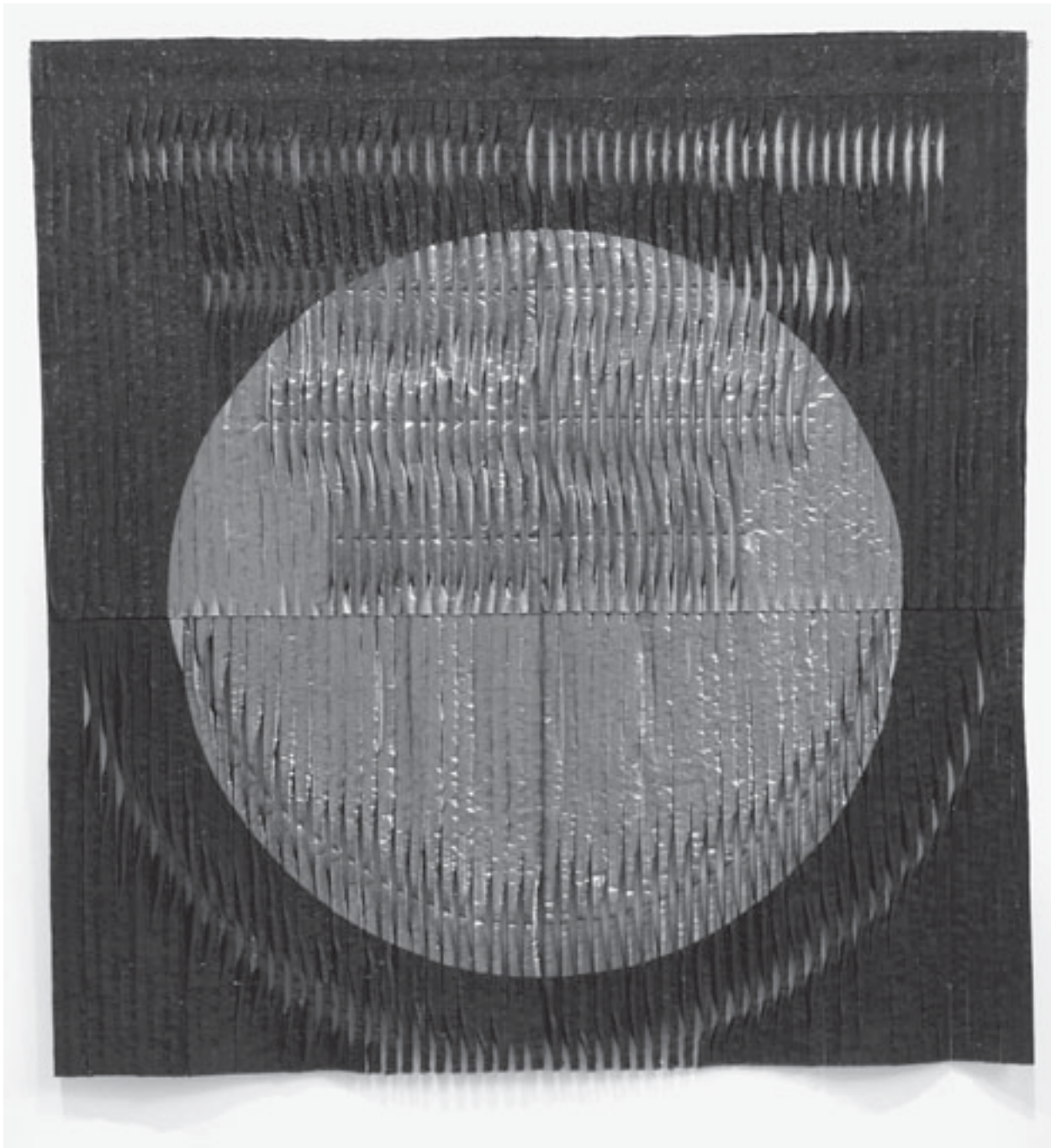
Mirjam werkt met textiel omdat ze van de tactiele eigenschappen en de flexibiliteit van het materiaal houdt. Stof heeft iets vrouwelijks, soms zelfs een erotisch aspect en herinnert haar aan het historisch verband tussen vrouwen en textiel. Ze is van mening dat de kunst die ze maakt "slow art" of langzame kunst is, als reactie op de snelle technische en onpersoonlijke wereld waarin wij leven.

Tijd is een veelgebruikt thema in het werk van Mirjam. Tijd kunnen we niet vastnemen of tegenhouden; hij gaat steeds verder tot in het oneindige. Het vierkant is een terugkerende vorm in haar quilts en staat symbool voor een bepaald element: een seconde, een dag, een jaar. De stof wordt bedrukt met materialen uit het huishouden. Ze maakt een lay-out met uitgesneden stukken waarna ze die samenvoegt met het machinale kantwerk. De ondergrond is in 'crazy patchwork'. De twee dubbelzijdige quilts in de tentoonstelling gaan over mogelijke belangenconflicten die zich kunnen voordoen wanneer men meerdere jobs uitoefent. Enkel de tijd zal uitwijzen of dit conflict met succes kan afgewend worden.

Mirjam Pet - Jacobs – Nederland

"Time will Tell 1" (De tijd zal het uitwijzen)

“Cannonball 1” (Kanonbal)

Karina Thompson - Engeland

We maken de zaken soms te ingewikkeld. Karina heeft de intentie om de dingen op een eenvoudige manier weer te geven en hierdoor een rustige sterkte in haar werk te leggen. De toeschouwer merkt niet altijd hoe moeilijk het is om het ontwerp eenvoudig te houden. Ze maakt gebruik van steken, chenilletechniek en vervormingen door een warmtebron om quilts te maken die kleur en sfeer scheppen. Door het gebruik van deze nieuwe materialen en technieken maakt ze texturen die een sfeer van warmte en rust uitstralen. Om een chenille-effect te bekomen, worden verschillende la-

gen stof in parallelle lijnen op elkaar gestikt en doorgeknipt tot op de basislaag waarna de stof met de borstel uitgerafeld wordt.

Het experimenteren met technieken en materialen is haar inspiratiebron. Het Engelse platteland is een terugkerend thema, vooral de dubbelzinnigheid van de horizon in de schemering bij valavond of in het opkomende licht bij dageraad, omgeploegde aarde bedekt met vorst, heuvels bij mist of regen, korenvelden in de wind. Ze laat ruimte over aan de toeschouwer om te kijken en te denken en om conclusies te trekken.

Janet maakt nog steeds patchwork met veel stukjes. Ze stelde zichzelf al meermaals de vraag waarom ze quilts blijft maken en waarom ze niet schildert. Ze vindt de tijd die ze besteedt aan een quilt zeer waardevol en ze geniet van de verschillende stappen van het opbouwproces. Enkele jaren geleden vond ze inspiratie in organische vormen, planten, bladeren, bomen en soms in figuren. Daarna is ze overgestapt naar abstractie. Ze brengt kleur in haar stoffen door ze te verven, te beschilderen en te bedrukken volgens verschillende technieken en ze probeert steeds een balans te verkrijgen tussen spontaniteit en structuur.

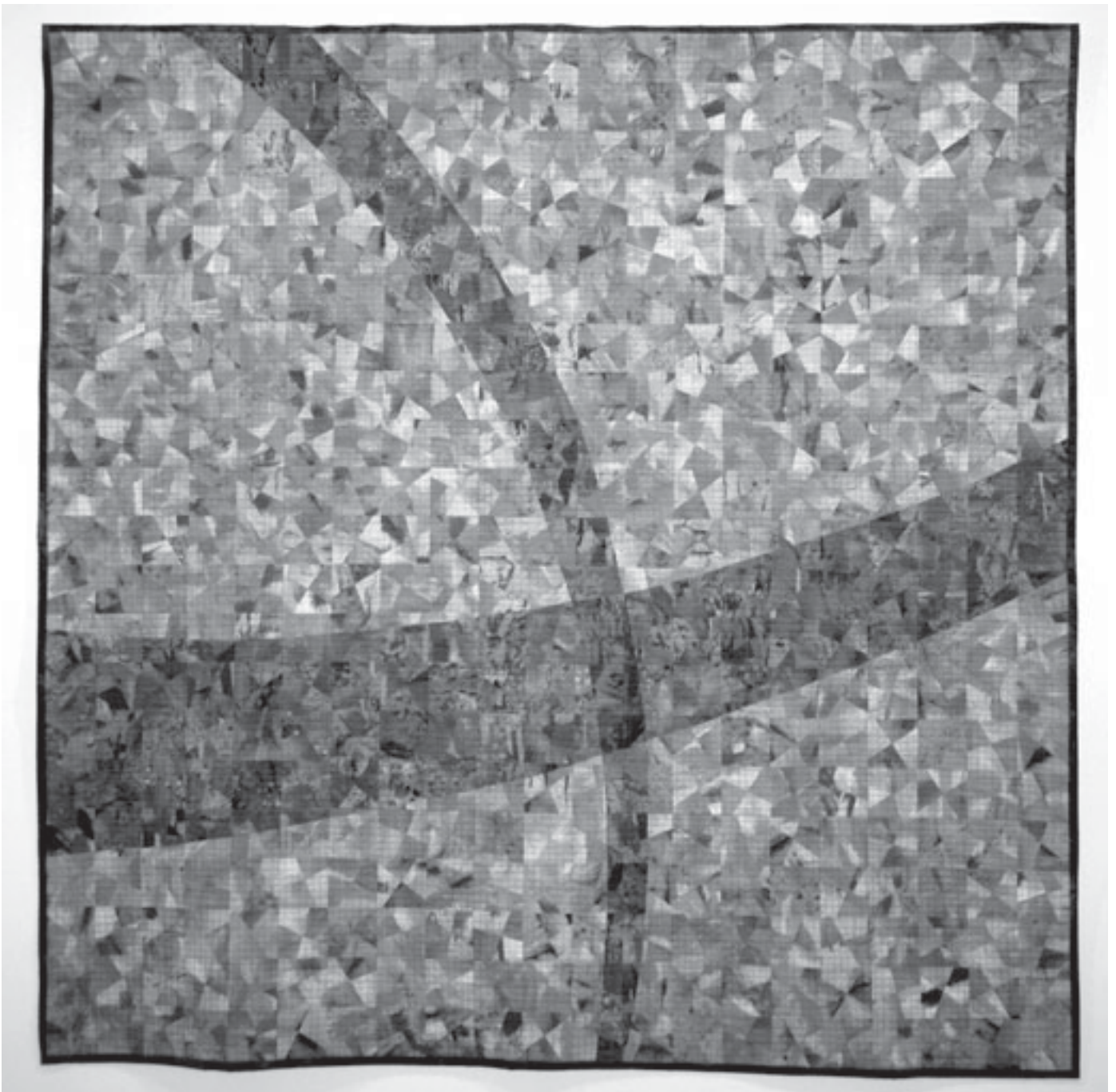
Janet vertrekt altijd van een tekening op een raster. Soms zijn het niet-herkenbare objecten of landschappen en figuren, soms gaat

het gewoon over een bepaalde activiteit zoals haar gedachtegang tijdens een wandeling.

Het werken met een combinatie van zijde- en acrylverf en Markal paintsticks geeft een zeer intense kleur, maar maakt de stof minder flexibel. Procion verf verdikt met manutex was een ontdekking. De verdikte verf treedt als reserveringsmiddel op voor de vloeibare verf, wat ruimte biedt om te experimenteren met kleuren en texturen. Samenwonen met een glas-in-lood kunstenaar maakt haar bewust van lichteffecten bereikt door kleuren. Dit lumineuze effect probeert ze in haar stof te krijgen. Janet is gefascineerd door de manier waarop haar stoffen tot leven komen na het verknippen en opnieuw aan elkaar zetten.

Janet Winn – Engeland

“Crossways” (Kruiselings)

“Textural Protection Shields” (Textiele wapenschilden)

Charlotte Yde - Denemarken

Charlotte werkt graag in reeksen. Soms verandert ze iets aan het ontwerp of gebruikt ze een ander kleurengamma of voegt ze een nieuwe textuur toe. Een andere reden is om het onderwerp grondig te kunnen verkennen. Ze wil zichzelf echter geen beperkingen opleggen en daarom wisselt ze af en toe van reeks om er dan later aan verder te werken. Ze had al zeer kleurrijke periodes en ook monochrome en van minimale expressie. Ze werkte eveneens aan een reeks kleine quilts met zeefdrukexperimenten. Na een reis in Nieuw-Zeeland kwam Charlotte thuis met een

koffer drijfhout, interessante stenen en zaden en veel mooie herinneringen aan een prachtige natuur met onbekende bomen, planten en dieren met rare texturen. Het oude textiel van de aboriginals wekte bij haar het verlangen op om opnieuw abstract te gaan werken. Ze maakte veel kleine proefstukken en liet die dan weer een tijdje liggen. Familiale omstandigheden hebben haar eveneens het gevoel gegeven om zuiver abstract werk te maken. Deze wapenschilden zijn hiervan het resultaat en misschien zijn de vele knopen de weergave van familiebanden.